

การวิเคราะห์ความแปรปรวนรวม (Combined Analysis of Variance)

โดย สุชาวดี นาคะทัต

เรียบเรียงจาก

- วีระศักดิ์ เทพพระจันทร์ สุภชัย แก้วมีชัย และ Mark Cooper การผสมผสานด้านสถิติวิทยา และปรับปรุงพันธุ์เพื่องานวิจัยถั่วเหลือง ศูนย์วิจัยพืชไร่เชียงใหม่
- Kwanchai A.Gomez and Arturo A.Gomez 1976 Statistical Procedures for Agricultural Research. Second Edition
Copyright 1984 by John Wiley & Sons, Inc. New York. 680 pp.
- Prawit Puddhanon, Suchavadi Nakatat 1988 Report of the Training Course in Statistical Treatment of Genotype x Environment Interactions.

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้รับการอบรมได้ทราบว่า“การวิเคราะห์ห้รวม”
คืออะไร นักวิจัยจะใช้ความรู้ในเรื่องนี้ เป็นประโยชน์
ในการสรุปผลงานวิจัยได้อย่างไรบ้าง ตลอดจนวิธีการ
สรุปผลการทดลอง

ความหมาย

การวิเคราะห์ห้รวม หมายถึงการนำผลการทดลองที่ต่อเนื่องกัน คือ ศึกษากรรมวิธี(**Treatment**) ชุดเดียวกัน ใช้แบบแผนการทดลอง (**experimental design**) แบบเดียวกันปฏิบัติการทดลองเหมือนกัน โดยจัดการทดลองตั้งแต่ 2 สถานที่ 2 ปี หรือฤดูกาลขึ้นไปมาวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมกันเพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ต่อทรีตเมนต์ที่ศึกษา

หัวข้อบรรยาย

1. ข้อบังคับของการวิเคราะห์ห้รวม

2. การวิเคราะห์ห้รวม

1) หลายฤดูกาล

2) หลายปี

3) หลายสถานที่

4) หลายการทดลอง

1. ข้อบังคับของการวิเคราะห์ห้รวม

- แบบแผนการทดลอง
- กรรมวิธี
- แผนผังแปลงปลูก
- การปฏิบัติงานทดลองและเก็บข้อมูล
- ค่าความแปรปรวน

1. การวิเคราะห์รวมหลายฤดูกาล

ตารางที่ 1.1 ผลผลิตของข้าว กข.25 (กก./ไร่)

N-P2O5-K2O	I	II	III	IV
<u>ฤดูแล้ง</u>				
0 – 6 – 6	442	405	343	418
3 – 6 – 6	499	520	355	437
6 – 6 – 6	644	608	411	490
9 – 6 – 6	697	684	431	492
12 – 6 – 6	589	690	620	515
<u>ฤดูฝน</u>				
0 – 6 – 6	450	478	477	521
3 – 6 – 6	506	553	498	684
6 – 6 – 6	450	520	561	574
9 – 6 – 6	498	550	501	550
12 – 6 – 6	346	612	547	526

ตารางที่ 1.2 ตารางวิเคราะห์ผลผลิตข้าว ไร่ปุ๋ย 5 อัตรา, RCB 4ซ้ำ, 2 ฤดูกาล

SV	DF	SS	MS	F
ฤดูแล้ง				
Replication	3	83,954	27,895	
Nitrogen	4	114,946	28,737	8.09**
Error	12	42,609	3,551	
ฤดูฝน				
Replication	3	40,110	13,370	
Nitrogen	4	13,256	3,314	1.12 ^{ns}
Error	12	35,460	2,855	

$$F = \frac{3,551}{2,855} = 1.24^{\text{ns}}$$

$$\text{df } 12,12 : F_{.05} = 2.69$$

ตารางที่ 1.3 ผลผลิต (กก./ไร่) ของข้าวพันธุ์ กข.25 เมื่อใส่ปุ๋ยไนโตรเจน 5 อัตรา
ในฤดูแล้ง และฤดูฝน ที่สถานีทดลองคลองหลวง

N-P ₂ O ₅ -K ₂ O (กก./ไร่)	ฤดูฝน	ฤดูแล้ง
0-6-6	482 a	402 c
3-6-6	560 a	448 bc
6-6-6	526 a	538 ab
9-6-6	525 a	576 a
12-6-6	508 a	604 a
CV(%)	10.5	11.0

ตารางที่ 1.4 เปรียบเทียบตารางวิเคราะห์ความแปรปรวนมาตรฐานของ RCBD

Split Plot			Combined		
SV		DF	SV		DF
Rep.		$r - 1$			
A		$a - 1$	A		$a - 1$
Error (a)		$(r-1)(a-1)$	Rep w/n A		$a(r-1)$
B		$b - 1$	B		$b - 1$
A x B		$(a-1)(b-1)$	A x B		$(a-1)(b-1)$
Error (b)		$a(r-1)(b-1)$	Pooled Error		$a(r-1)(b-1)$
CV (a)	=	%			
CV (b)	=	%	CV	=	%

ตารางที่ 1.5 ตารางวิเคราะห์ห้รวม^{1/} s ฤดูกาล^{2/}, t ทรีตเมนต์ RCB, r ซ้ำ

SV	DF	SS	MS	EMS
Season (S)	s-1			
Reps.within Season	s(r-1)			
Treatment (T)	(t-1)			$\sigma^2 + rs\sigma_T^2$
S x T	(s-1)(t-1)			$\sigma_e^2 + r\sigma_{ST}^2$
Pooled error	s(r-1)(t-1)			σ_e^2

CV (%)

^{1/} แปลงทดลองปุ๋ย ที่ไม่ได้ทดลองในแปลงเดียวกัน

^{2/} ฤดูกาล เป็นตัวแปร คงที่ (Fixed variable)

ตารางที่ 1.6 ตารางวิเคราะห์รวม 2 ฤดู 5 อัตราปุ๋ย N RCB 4 ซ้ำ

SV	DF	SS	MS	F
Season (S)	1	314	314	<1
Reps., within S	6	124,064	20,677	
Nitrogen (N)	4	65,884	17,221	5.29**
S x N	4	59,316	14,829	4.56**
Pooled error	24	78,069	3,253	

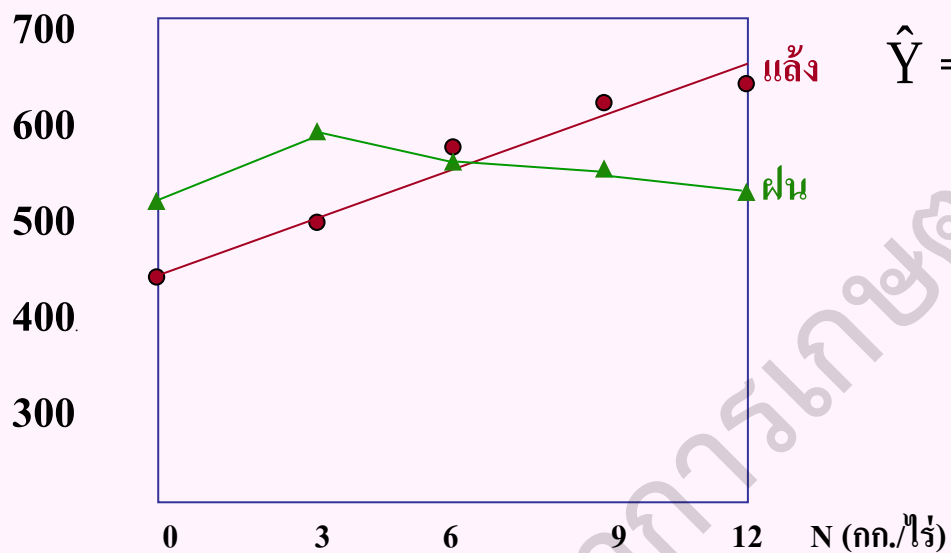
ตารางที่1.7 ผลผลิต (กก./ไร่) ของข้าวพันธุ์ กข.25 เมื่อใส่ปุ๋ยไนโตรเจน 5 อัตรา
ในฤดูแล้งและฤดูฝน ที่สถานีทดลองคลองหลวง

N-P ₂ O ₅ -K ₂ O		ฤดูแล้ง	ฤดูฝน	แล้ง>ฝน
(กก./ไร่)				
0-6-6		402 b	482 a	- 80 ^{ns}
3-6-6		453 b	560 a	-107*
6-6-6		538 a	526 a	12 ^{ns}
9-6-6		576 a	525 a	51 ^{ns}
12-6-6		604 a	508 a	96 ^{ns}
CV(%)	=	11		

ตารางที่ 1.8 ตารางวิเคราะห์ห้รวม 2 ฤดู 5 อัตราปุ๋ย N RCB 4 ซ้ำ

SV	DF	SS	MS	F
Season (S)	1	314	314	<1
Reps., withins S	6	124,064	20,677	
Nitrogen (N)	4	65,884	17,221	5.29**
N _L	(1)	59,024	59,024	18.15**
N _Q	(1)	9,162	9,162	2.82 ^{ns}
N _{Res}	(2)	699	350	<1
S x N	4	59,316	14,829	4.56**
S x N _L	(1)	51,867	51,867	15.95**
S x N _Q	(1)	599	599	<1
S x N _{Res}	(2)	6,850	3,425	1.05 ^{ns}
Pooled error	24	78,069	3,253	

ผลผลิต
กก./ไร่

$$\hat{Y} = 409.2 + 17.5667^{**} X, (r^2 = 0.96^{**})$$

ภาพที่ 1.1 กราฟเส้นตรง แสดงผลตอบสนองต่อปุ๋ย N

ตารางที่ 1.9 ตารางวิเคราะห์ห้รวม 2 ฤดู 5 อัตราปุ๋ย N RCB 4 ซ้ำ

SV	DF	SS	MS	F
Season (S)	1	314	314	<1
Reps., within S	6	124,064	20,677	
Nitrogen (N)	4	65,884	17,221	5.29**
S x N	4	59,316	14,829	4.56**
S x N _L	(1)	51,867	51,867	10.98*
S x N _Q	(1)	599	599	<1
S x N _{Res}	(2)	6,850	3,425	1.85 ^{ns}
Pooled error	24	78,069	3,253	
(Rep w/n)N _L	(6)	28,352	4,725	
(Rep w/n)N _Q	(6)	27,449	4,575	
(Rep w/n) _{Res}	(12)	22,268	1,856	

การทดลองปลูก 2 ฤดูกาล (ฤดูฝนและฤดูแล้ง)นาน 13 ปี หรือ 26 ครั้ง (crops)

แบบแผนการทดลอง $2 \times 2 + 1$ Factorial in RCB

กรรมวิธี คือ

ปัจจัยที่ 1 P_2O_5 2 กรรมวิธี คือ ใส่และไม่ใส่

ปัจจัยที่ 2 K_2O 2 กรรมวิธี คือ ใส่และไม่ใส่

ทั้ง 2 ปัจจัย ใส่ N ทุกกรรมวิธี

เพิ่มอีก 1 กรรมวิธี คือ ไม่ใส่ N, P_2O_5 , K_2O

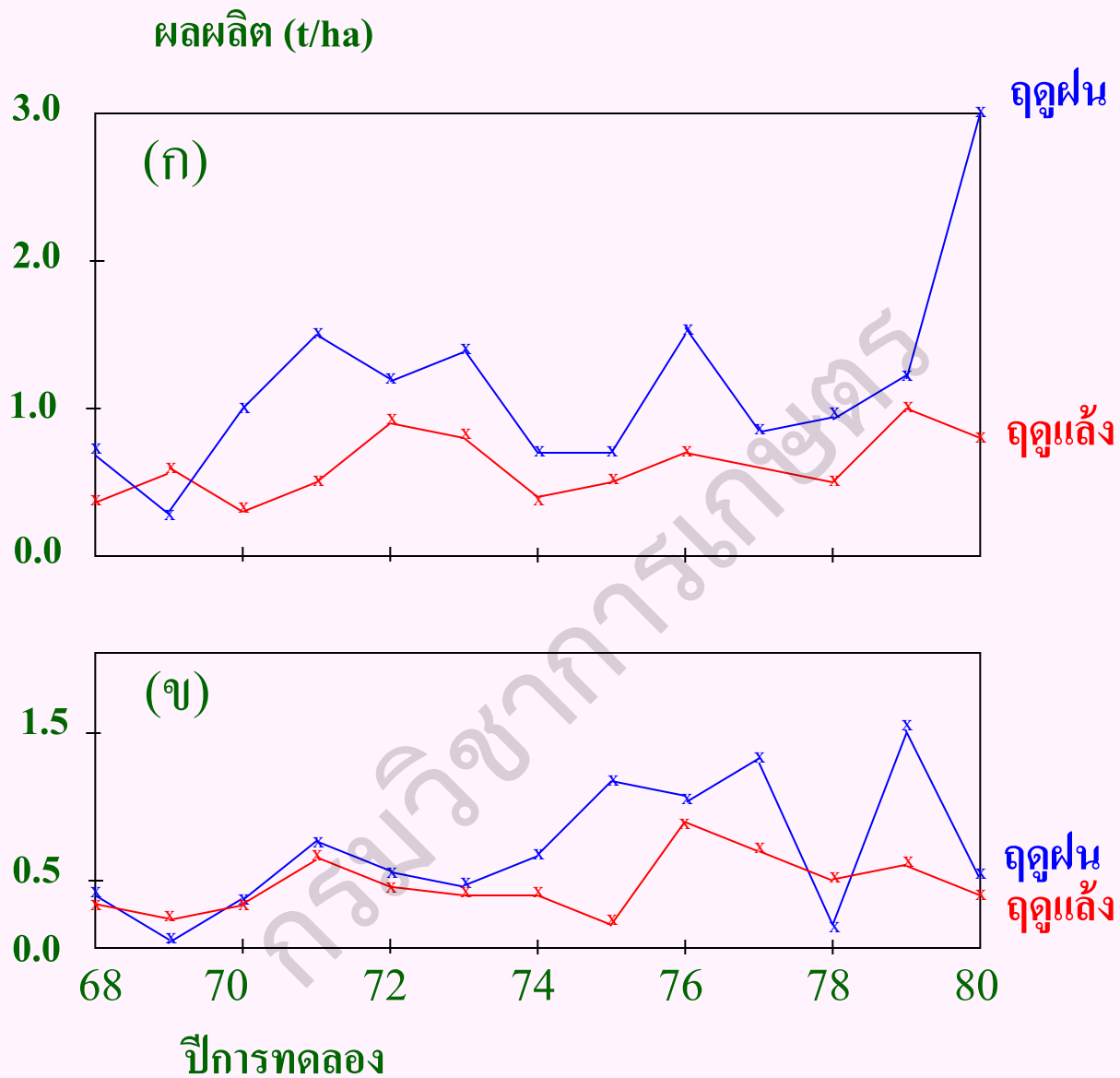
ตารางที่ 1.10 การวิเคราะห์รวม งานทดลองปุ๋ยระยะยาว วางแผนการทดลอง 2x2+1
FACTORIAL in RCB ทดลอง 3 ซ้ำ งานทดลองซ้ำที่เดิม

SV	DF	SS	MS	F
REPLICATIONS	2	1.71515	1.71515	
TREATMENT	4	257.65764	64.41441	172.42**
CK VS. FAC.	(1)	180.63827	180.63827	483.51**
P	(1)	60.52265	60.52265	162.00**
K	(1)	12.26956	12.26956	32.84**
P x K	(1)	4.22717	4.22717	11.31**
ERROR(a)	8	2.98880	0.37360	
CROP (c)	25	321.16850	12.84674	108.87**
C x T	100	69.38400	0.69384	5.88**
C x CK VS. FAC	(25)	33.11775	1.32471	11.23**
C x P	(25)	23.56400	0.94256	7.99**
C x K	(25)	9.24125	0.36965	3.13**
C x P x K	(25)	3.46100	0.13844	1.17ns
ERROR (b)	250	28.45500	0.11832	18

ตารางที่ 1.11 การแยกส่วน ของ Crop SS และ Crop x Treatment SS ในการวิเคราะห์
ที่ความแปรปรวนรวม ตารางที่ 1.10

Source of Variation	Degree of Freedom	Sum of Squares	Mean Square	Computed F^a
Year (Y)	12	193.27160	16.10597	136.49**
Season (S)	1	89.97732	89.97732	762.52**
$Y \times S$	12	37.91968	3.15997	26.78**
$C \times T_0$	25			
$Y \times T_0$	(12)	16.30327	1.35861	11.51**
$S \times T_0$	(1)	14.81539	14.81539	125.55**
$Y \times S \times T_0$	(12)	1.99904	0.16659	1.41 ^{ns}
$C \times P$	25			
$Y \times P$	(12)	12.79748	1.06646	9.04**
$S \times P$	(1)	4.48712	4.48712	38.03**
$Y \times S \times P$	(12)	6.27942	0.52328	4.43**
$C \times K$	25			
$Y \times K$	(12)	4.99842	0.41654	3.53**
$S \times K$	(1)	0.39645	0.39645	3.36 ^{ns}
$Y \times S \times K$	(12)	3.84635	0.32053	2.72**
Error(b)	250	29.49909	0.11800	

^a** = significant at 1% level, ^{ns} = not significant.

ภาพที่ 1.2 การเปลี่ยนแปลงการตอบสนองต่อปุ๋ย P (ภาพ ก.) และ K (ภาพ ข.)
ตั้งแต่ปี 2568 ถึง 2580 ในแต่ละ Crop (ปี ฤดูกาล)

ตารางที่ 1.9 สรุปการวิเคราะห์ความแปรปรวน งานทดลองปุ๋ยหลายปี หรือหลายฤดู

งานทดลองซ้ำที่เดิม

SV	DF
REPLICATION	(r-1)
FERTILIZER	(f-1)
ERROR (a)	(r-1)(f-1)
YEAR	(y-1)
FERT. X YEAR	(f-1)(y-1)
ERROR (b)	f(r-1)(y-1)

สถานที่เดิม แต่เปลี่ยนที่ทำการทดลอง

SV	DF
YEAR	(y-1)
REP. w/n Year	Y(r-1)
FERTILIZER	(f-1)
FERT. X YEAR	(f-1)(y-1)
POOLED ERROR	y(r-1)(f-1)

2. การวิเคราะห์ห้รวมหลายปี

ตารางที่ 2.1 แสดงผลผลิต (กก./ไร่) ของข้าว 9 พันธุ์ ที่ปลูกในฤดูนาปี 2 ปี
วางแผนแบบ RCB 3 ซ้ำ

พันธุ์	ปีที่ 1			ปีที่ 2		
	I	II	III	I	II	III
1	550	576	558	493	571	536
2	571	436	503	504	532	492
3	487	508	563	456	566	664
4	534	546	675	458	526	672
5	421	448	409	557	550	796
6	650	623	743	588	518	680
7	570	733	662	519	704	780
8	542	622	459	472	579	512
9	436	441	429	430	342	511 ²²

ตารางที่ 2.2 วิเคราะห์ความแปรปรวน ของงานทดลอง
เปรียบเทียบพันธุ์ข้าวแต่ละปี

SV	DF	ปี1		ปี2	
		MS	F	MS	F
Rep.	2	1700			38861
Var.	8	22009	6.20**	15221	3.03*
Error	16	3551		5022	

ตารางที่ 2.3 ตารางวิเคราะห์รวมของปี y ปี^{1/},t ทรีตเมนต์
RCB r ซ้ำ

SV	DF	MS	EMS	F
Year	y-1			
Reps.with in y	y(r-1)			
Treatment	t-1		$\sigma_e^2 + r\sigma_{yt}^2 + ry\sigma_T^2$	
Year x T	(y-1)(t-1)		$\sigma_e^2 + r\sigma_{yt}^2$	
Pooled error	y(r-1)(t-1)		σ_e^2	

CV (%)

^{1/} ปี เป็นตัวแปรสุ่ม (random variable)

ตารางที่ 2.4 วิเคราะห์รวม 2 ปี ของงานเปรียบเทียบผลผลิตข้าว 9 พันธุ์ RCB 3ซ้ำ

SV	DF	SS	MS	F-จำนวน	F-ตาราง	
					5%	1%
Y	1	1,814	1,814	<1		
Reps.within Y	4	81,124	20,281			
V	8	219,208	27,401	2.79 ^{ns}	3.44	6.03
Y x V	8	78,632	9,829	2.29*	2.25	3.12
Rooled Error	32	137,152	4,286			

ตารางที่ 2.5 ผลผลิตเฉลี่ย (กก/ไร่) เฉลี่ยจาก 3 ซ้ำ

พันธุ์	ปีที่ 1	ปีที่ 2	Diff
1	561	533	28
2	503	509	6
3	519	562	43
4	585	552	33
5	426	634	208*
6	672	595	77
7	655	668	13
8	541	521	20
9	435	428	7

เปรียบเทียบผลผลิตปีที่ 1 และปีที่ 2

* ผลผลิตต่างกันที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยใช้ค่า LSD.

3. การทดลองหลายสถานที่ (LOCATIONS)

3.1 ตารางค่าความแปรปรวนและ CV ของผลผลิตข้าว 21 พันธุ์ 9 สถานที่ , RCB 4ซ้ำ

SV	DF	MS								
		PRE	PAN	SPT	VBN	KKN	CPA	PMI	SKN	SRN
Block	3									
Variety	20									
Error	60	1628	3067	9200	8764	3143	2256	3200	4373	6929
CV(%)		6.9	6.6	13.5	13.6	9.5	8.2	6.7	8.8	8.8

- Bartlett's χ^2 test = 86.60**

- CV (%) ไม่เกิน 20 % (Combined ANOV ได้)

3.2 ตารางวิเคราะห์ห้รวม 9 Locations

SV	DF	SS	MS	F
Locations	8	11,493,984	1,436,748	75.63**
Rep w/n location	27	512,892	18,996	
Varieties (V)	20	1,195,100	59,755	13.40**
V x L	160	2,856,960	17,856	4.00**
Pooled Error	540	2,407,860	4,459	

ตารางที่ 3.3 ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่) จาก 4 ซ้ำของงานทดลองเปรียบเทียบผลผลิตข้าวระหว่างสถานี

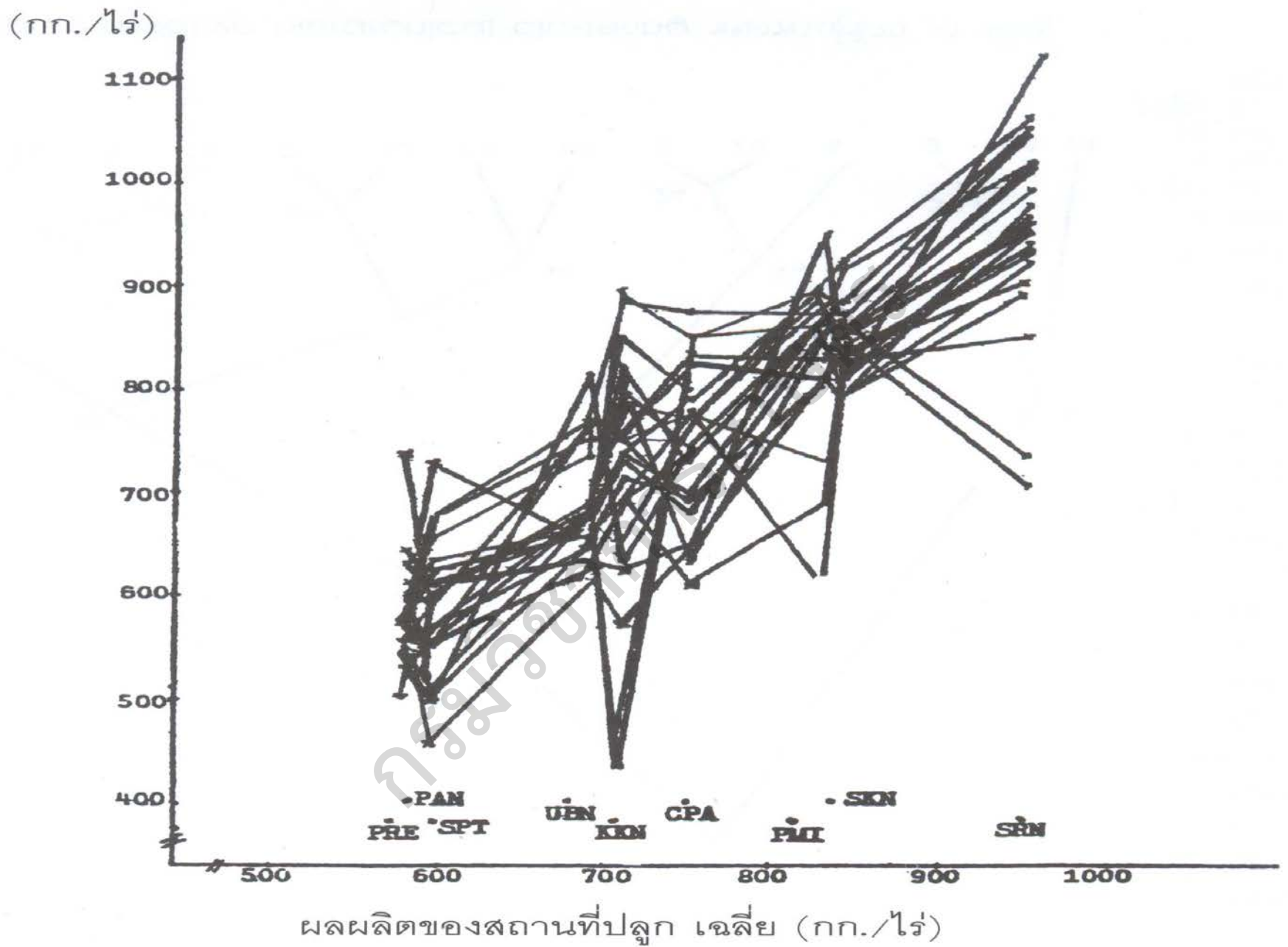
พันธุ์ / สายพันธุ์	สถานที่ปลูก								
	PRE	PAN	SPT	UBN	KKN	CPA	PMI	SKN	SRN
1	563	854	725	762	591	579	789	691	964
2	558	816	625	635	606	645	795	644	923
3	642	874	884	762	678	572	813	875	948
4	652	860	885	650	726	734	792	848	1096
5	625	811	743	748	677	630	878	824	1049
6	604	808	737	670	581	543	872	692	961
7	563	875	645	679	622	527	872	767	1024
8	544	870	436	683	601	530	837	853	900
9	618	912	796	686	608	556	882	774	1054
10	502	731	749	683	550	532	858	778	993
11	622	870	709	691	562	642	860	696	966
12	609	840	814	654	565	598	921	637	1056
13	562	809	738	672	634	606	880	787	958
14	550	826	445	712	554	578	865	832	736
15	603	688	696	628	553	620	825	610	848
16	555	867	821	676	502	554	833	726	940
17	507	926	566	610	459	535	814	644	961
18	627	870	627	810	496	562	834	747	931
19	688	854	844	733	659	633	786	796	891
20	576	870	698	650	623	503	917	741	1023
21	540	628	686	628	498	505	848	781	672
สถานที่ - เฉลี่ย	586	831	708	687	588	580	846	750	948

ตารางที่ 3.4 ลำดับที่ผลิตข้าวเปรียบเทียบพันธุ์ระหว่างสถานี ปี 2528

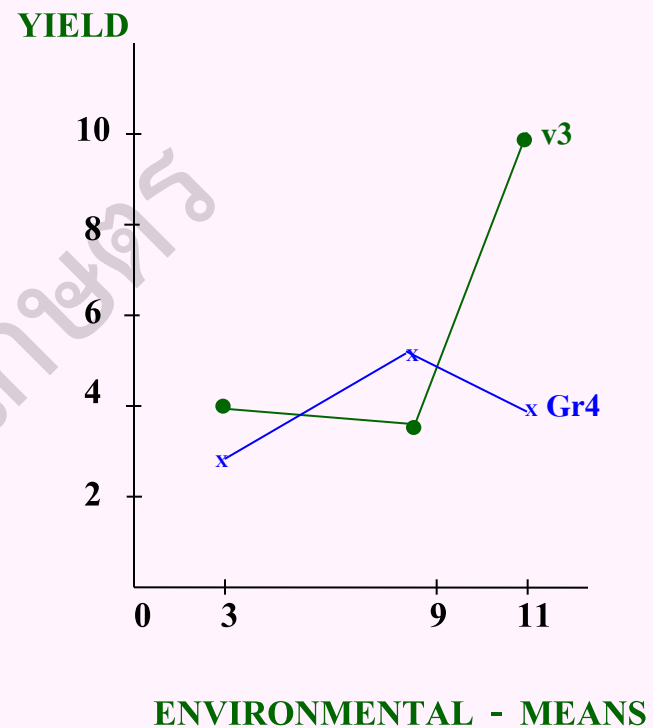
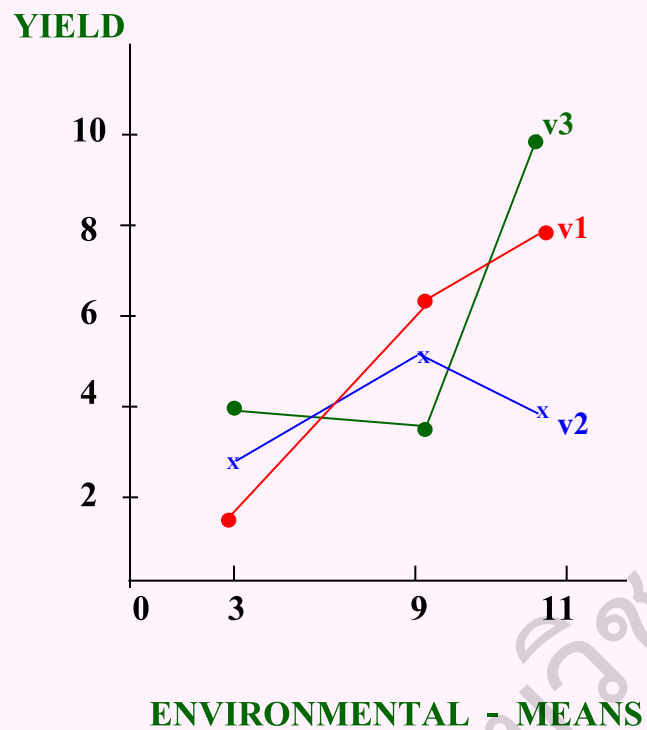
พันธุ์/สายพันธุ์	PRE	PAN	SPT	UBN	KKN	CPA	PMI	SKN	SRN
1 KKN 7205-35-1-SKN-1-1	12	12	11	2	11	9	20	17	8
2 SPT 7106-2-3-3-1	15	15	18	18	9	2	18	18	16
3 KKN 7205-54-2-22	3	4	2	3	2	11	17	1	13
4 KKN 7204-25-2-1	2	10	1	17	1	1	19	3	1
5 KKN 7205-45-2-SKN-1-1	5	16	8	4	3	5	5	5	4
6 IR 8234-OT-21-0	9	18	10	14	12	15	6	16	11
7 BKNBR 1155-11-1-2-1-3	13	3	16	11	7	19	7	11	5
8 KKNLR 7501-PMI-16-1-1-6	18	5	21	10	10	18	12	2	17
9 KKNLR 75051-PMI-58-2-2	7	2	6	8	8	13	3	10	3
10 KKNLR 75025-PAN-9-7-2	21	19	7	9	17	17	10	9	7
11 KKNLR 75051-PMI-18-1-3	6	7	12	7	14	3	9	15	9
12 KKNLR 75053-PMI-12-3-1	8	13	5	15	13	8	1	20	2
13 SPTLR 77045-1-1-1-1	14	17	9	13	5	7	4	7	12
14 KKNLR 75051-PMI-16-1-1-6	17	14	20	6	15	10	8	4	20
15 KKNLR 75044-PAN-16-2-1	10	20	14	19	16	6	15	21	19
16 KKNLR 75044-PAN-10-9-3	16	9	4	12	18	14	14	14	14
17 KKNLR 75051-PMI-16-1-1-2	20	1	19	21	21	16	16	19	10
18 KKNLR 75051-PMI-16-1-1-1	4	8	17	1	20	12	13	12	15
✓ 19 KKNLR 75053-PMI-42-3-2	1	11	3	5	4	4	21	6	18
20 RD 7 (CK)	11	5	13	16	6	21	2	13	6
21 RD 23 (CK)	19	21	15	20	19	20	11	8	21

ตารางที่ 3.5 วิเคราะห์รวมผลผลิตข้าว, เฉลี่ยจาก 4 ซ้ำ

SV	DF	SS	MS	% of Total SS	% of VxL
Location	8	2.8803	0.3600	74.0	
Variety	20	0.2990	0.0150	7.7	
LocationxVariety	160	0.7138	0.0045	18.3	
Heterogeneity	(20)	0.1236	0.0062		17.3
Deviate from Reg	(140)	0.5902	0.0042		82.7
Total	188	3.8930			

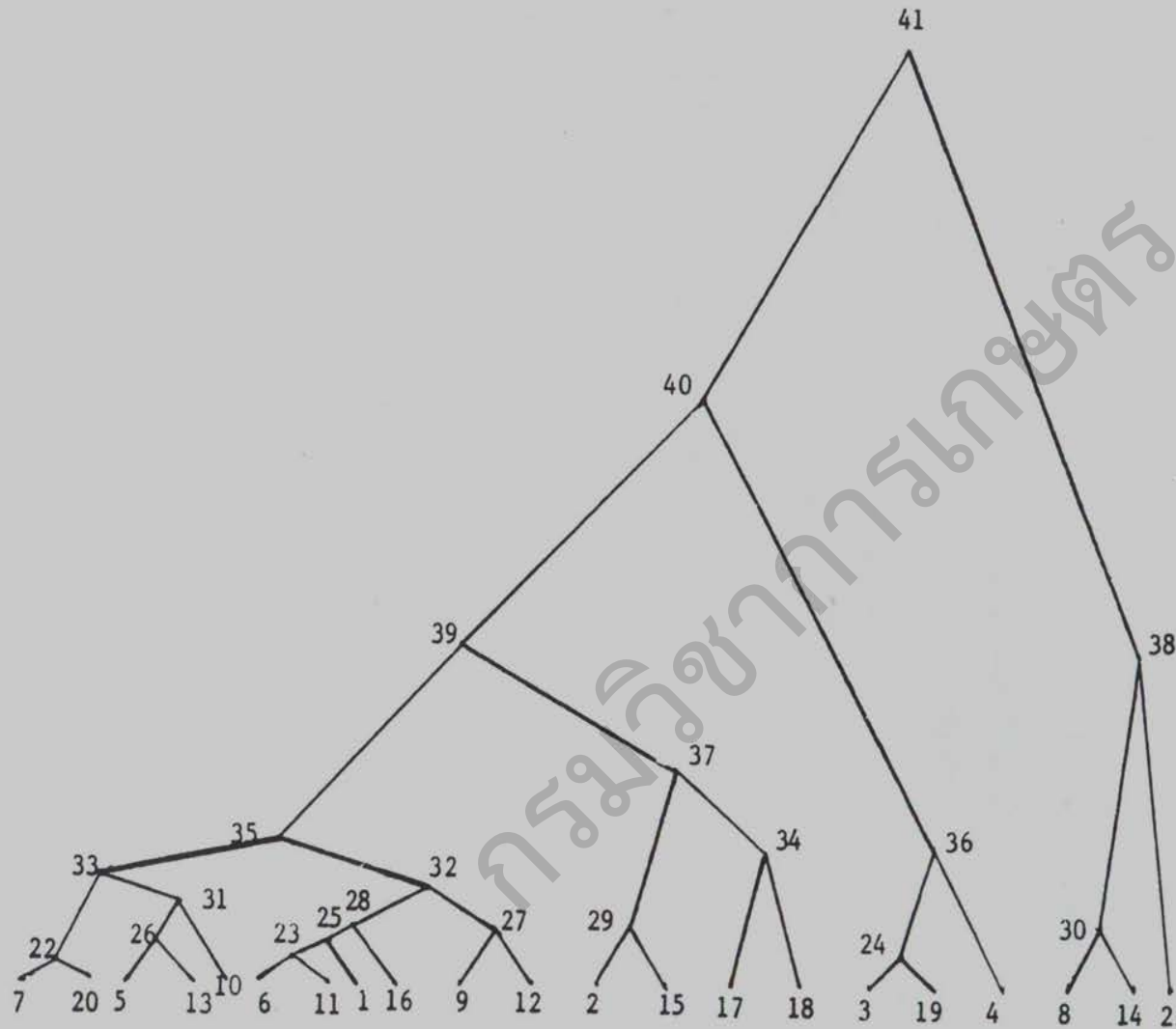
ภาพที่ 3.1 ผลผลิต (กก./ไร่) ของข้าว 21 พันธุ์ 9 ศูนย์/สถานีทดลอง

ภาพที่ 3.2 RESPONSE PLOT

fusion level

2.5
2.0
1.5
1.0
0.5
0

กลุ่ม 35

- 7 BKNBR 115-11-1-2-1-3
- 20 RD 2 (CK)
- 5 KKN 7 205-45-2-SKN-1-1
- 13 SPTLR 77045-1-1-1-1
- 10 KKNLR 75025-PAN-9-7-2
- 6 IR 8234-OT-21-0
- 11 KKNLR 75051-PMI-18-1-3
- 1 KKN 7205-35-1-SKN-1-1
- 16 KKNLR 75051-PMI-58-2-2
- 9 KKNLR 75051-PMI-58-2-2
- 12 KKNLR 75053-PMI-12-3-1

กลุ่ม 37

- 2 SPT 106-2-3-3-1
- 15 KKNLR 75044-PAN-16-2-1
- 17 KKNLR 75051-PMI-16-1-1-2
- 18 KKNLR 75051-PMI-16-1-2-1

กลุ่ม 36

- 3 KKN 205-54-2-22
- 19 KKNLR 75053-PMI-42-3-2
- 4 KKN 7204-25-2-1

กลุ่ม 30

- 8 KKNLR 7501-PMI-16-1-1-6
- 14 KKNLR 75051-PMI-16-1-1-6

กลุ่ม 21

RD 23 (CK)

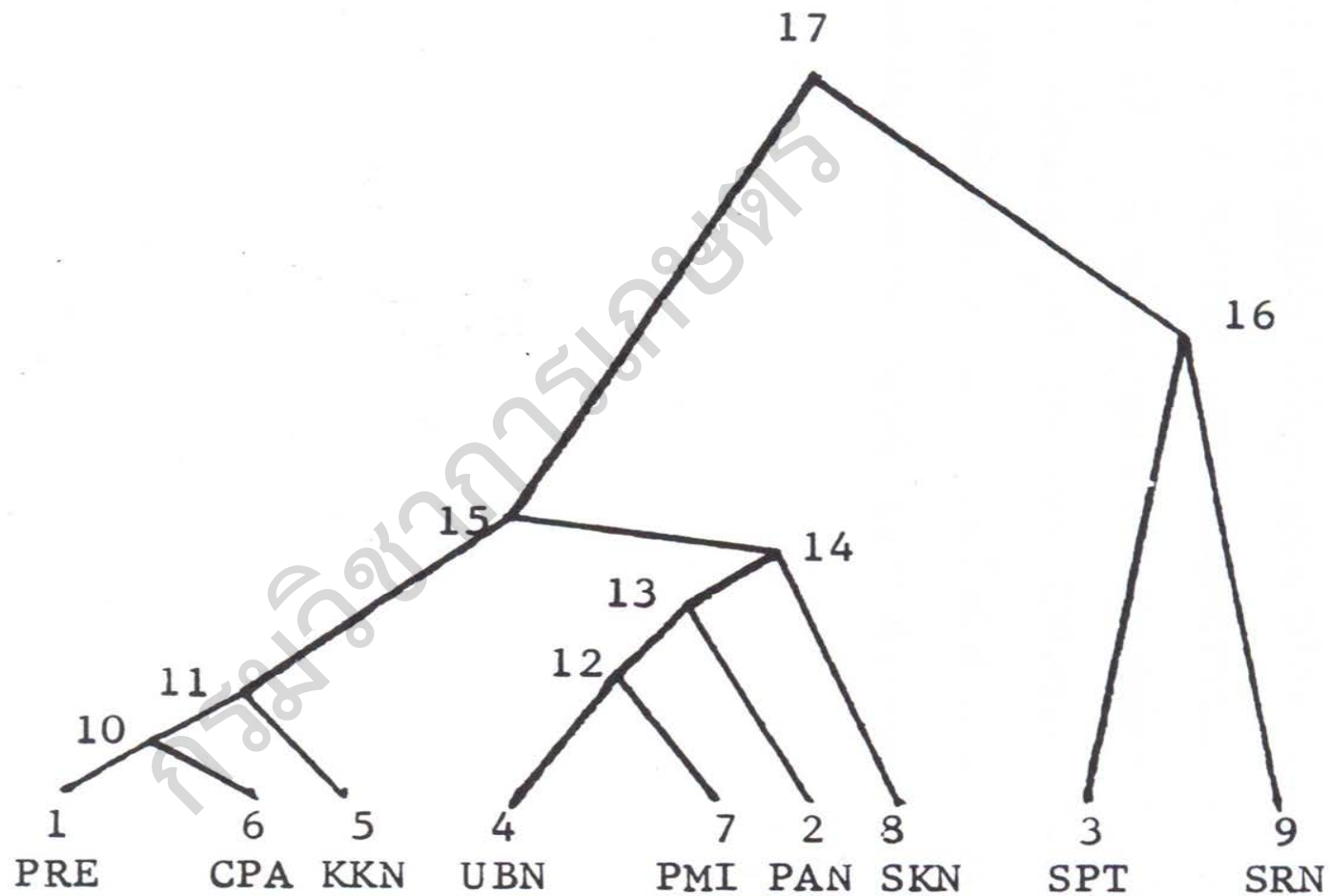
ภาพที่ 3.3 Dendrogram of agglomerative hierarchical clustering ของพันธุ์ข้าว 21 พันธุ์

Fusion level

1.0

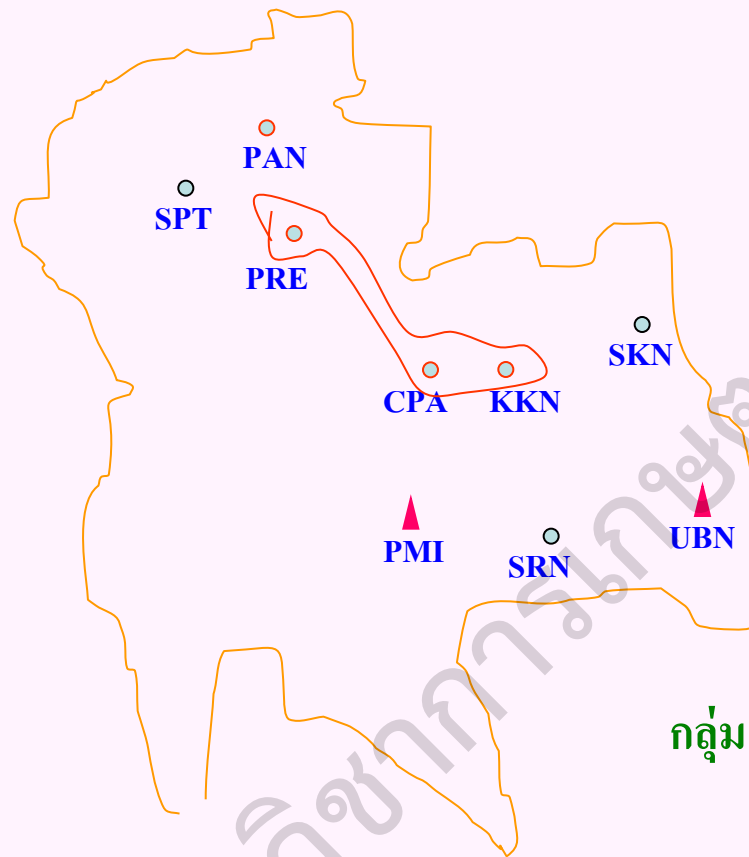
0.5

0

ภาพที่ 3.4

Dendrogram of agglomerative hierarchical clustering
ของสถานีดทดลอง 9 แห่ง (G x E effects)

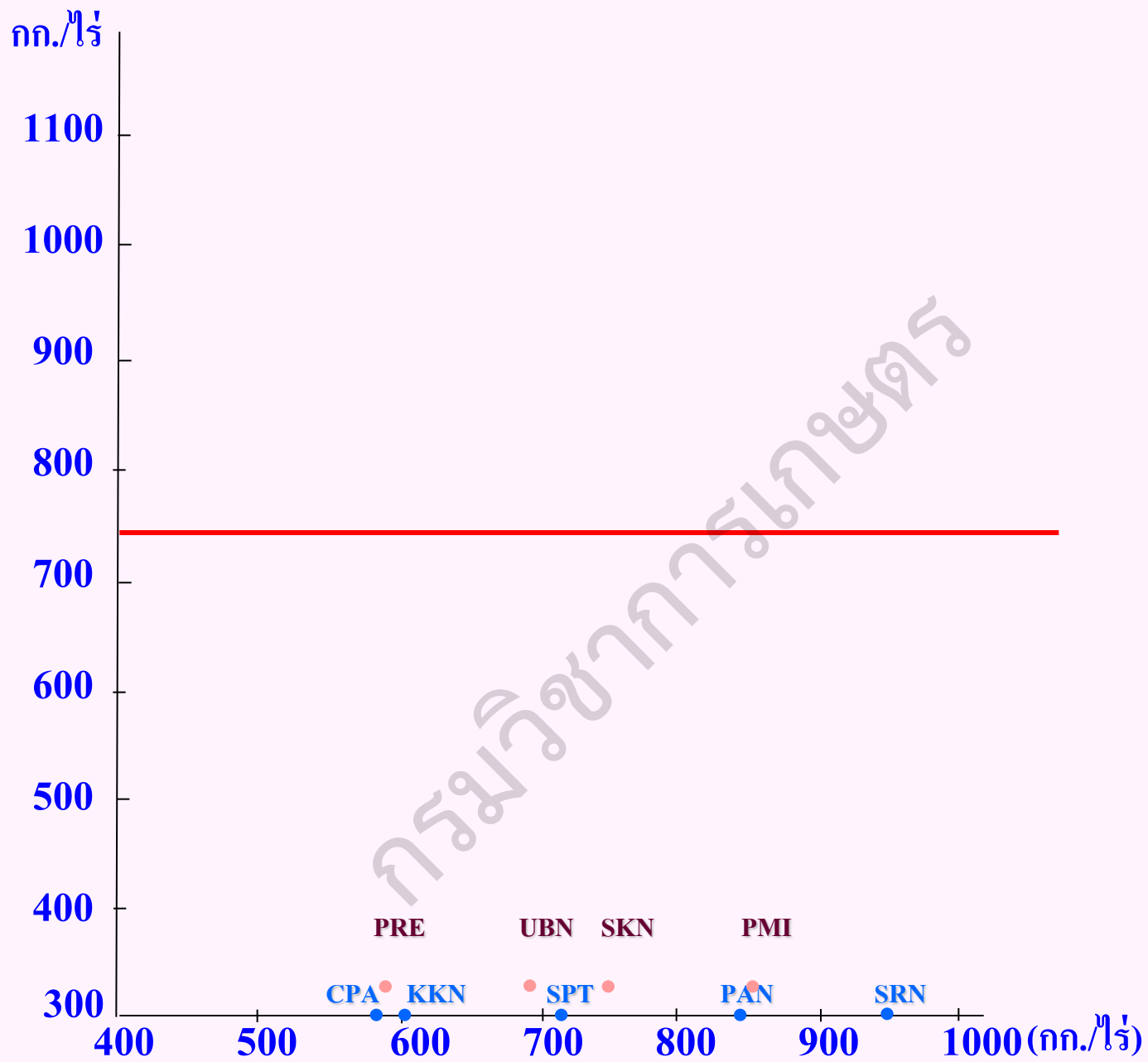
กลุ่ม 11	PRE CPA KKN
2	PAN
3	SPT
8	SKN
12	UBN PMI
9	SRN

ภาพที่ 3.5 กลุ่มของศูนย์วิจัยข้าว 6 กลุ่ม จากการทดลองเปรียบเทียบพันธุ์ข้าว 9 ศูนย์วิจัย

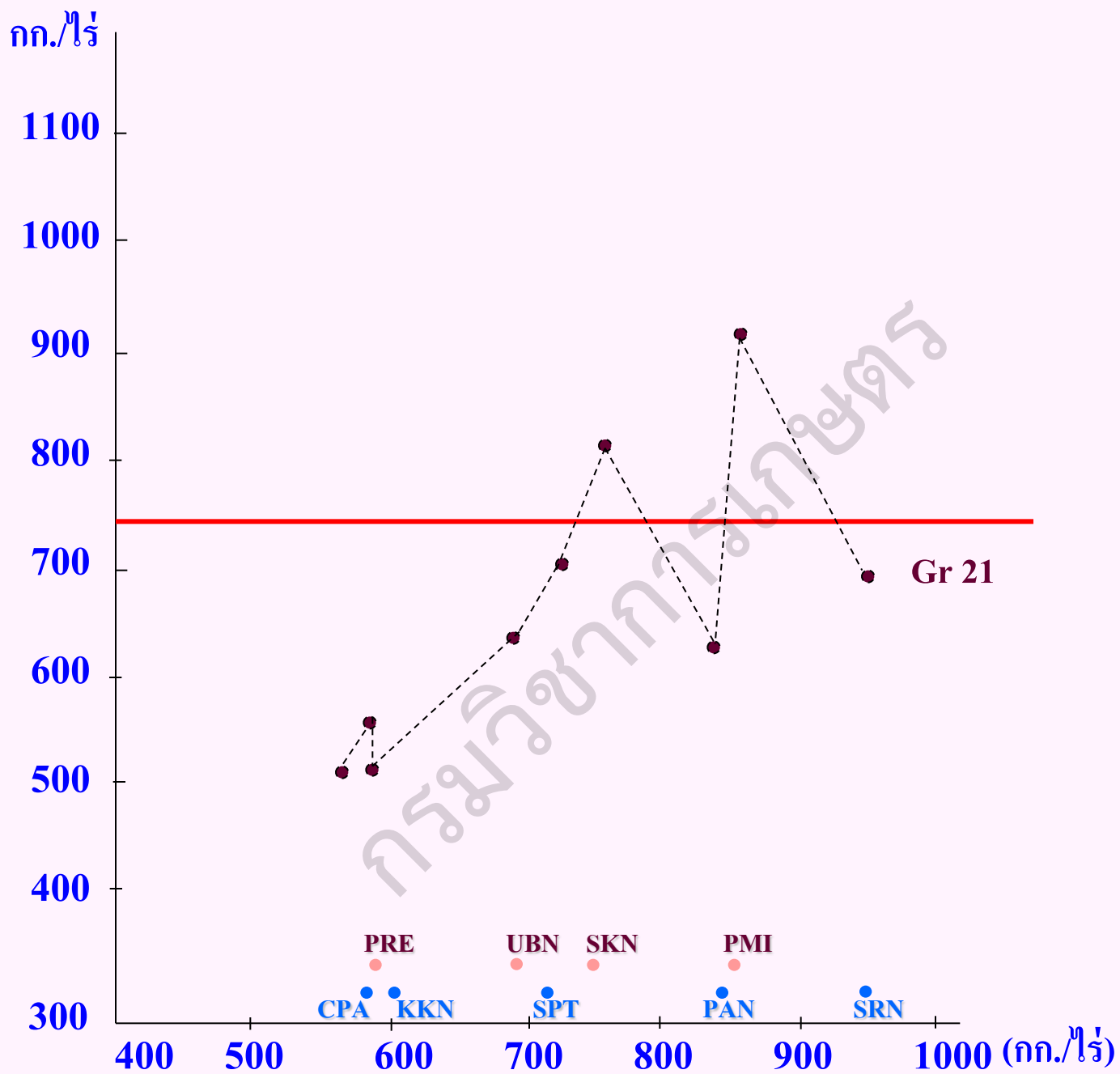
SV	DF	SS	MS	F	% of SS
Location (L)	8	11,493,980	1,436,748	75.63**	
Reps. w/n L	27	512,896	18,996		
Variety (V)	20	1,195,104	59,755	13.40**	
Among 5 gr ^{1/}	4	948,962	237,240	42.93**	79
Within 5 gr	16	246,142	15,384	3.67**	21
gr 21	(0)	0	0		
gr 30	(1)	5,373	5,373	1.10 ^{ns}	
gr 35	(10)	148,473	14,847	4.47**	
gr 36	(2)	28,811	14,405	2.56 ^{ns}	
gr 37	(3)	63,485	21,162	3.59*	
L x V	160	2,856,736	17,855	4.00**	
L x Among 5 gr	32	1,635,748	51,117	9.25**	
L x Within 5 gr	128	1,220,988	9,539	2.28**	
L x gr 21	(0)	0	0		
L x gr 30	(8)	65,289	8,161	1.67 ^{ns}	
L x gr 35	(80)	591,991	7,400	2.23**	
L x gr 36	(16)	175,548	10,972	1.95*	
L x gr 37	(24)	388,160	16,173	2.75**	
Pooled Error	540	2,408,096	4,459		
Among 5 gr	108	596,792	5,526		
Within 5 gr	432	1,811,304	4,193		
(Reps. w/n L) x gr 21	(0)	0	0		
(Reps. w/n L) x gr 30	(27)	132,272	4,899		
(Reps. w/n L) x gr 35	(270)	897,645	3,325		
(Reps. w/n L) x gr 36	(54)	304,359	5,636		
(Reps. w/n L) x gr 37	(81)	477,028	5,889		

1/

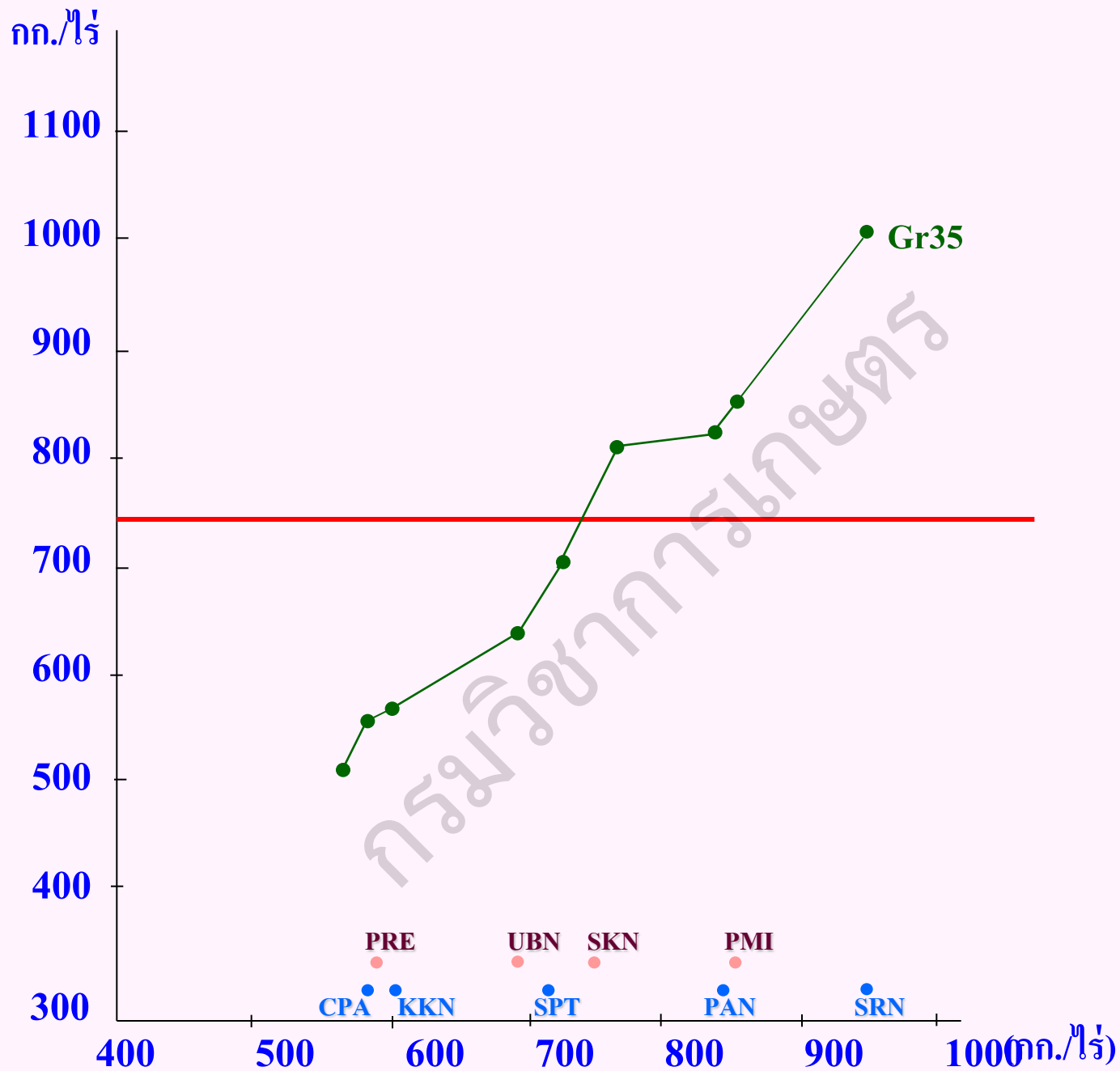
กลุ่มที่ 1 มี 1 พันธุ์ คือ พันธุ์ที่ 21
 " 2 " 2 " " " 14, 8
 " 3 " 11 " " " 13, 5, 10, 20, 7, 11, 6, 1, 16, 12, 9
 " 4 " 3 " " " 19, 3, 4
 " 5 " 4 " " " 18, 17, 15, 2

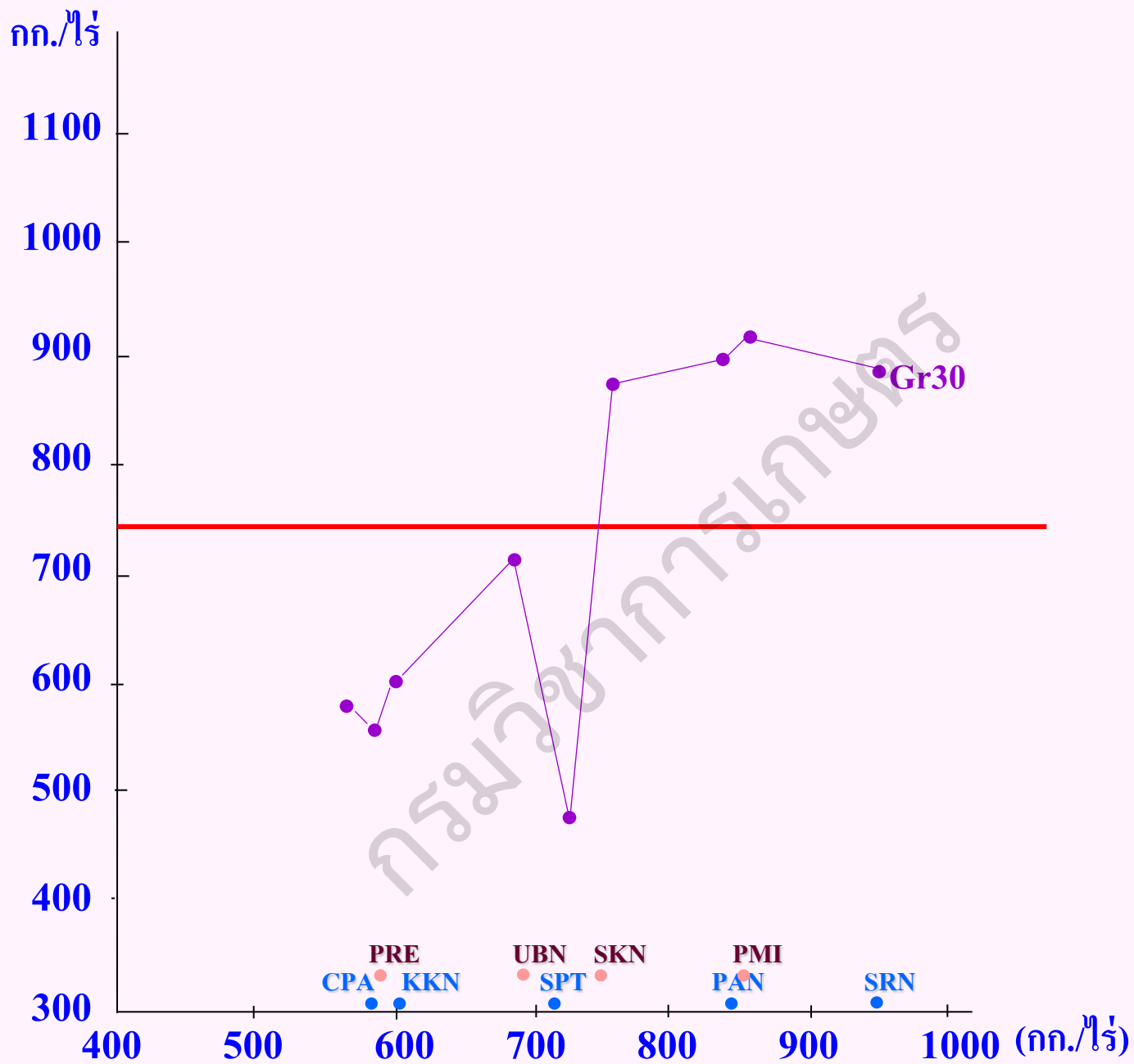
ภาพ 3.6 ค่าเฉลี่ยของ 9 สภาพที่ปลูก เรียงจากน้อยไปมาก

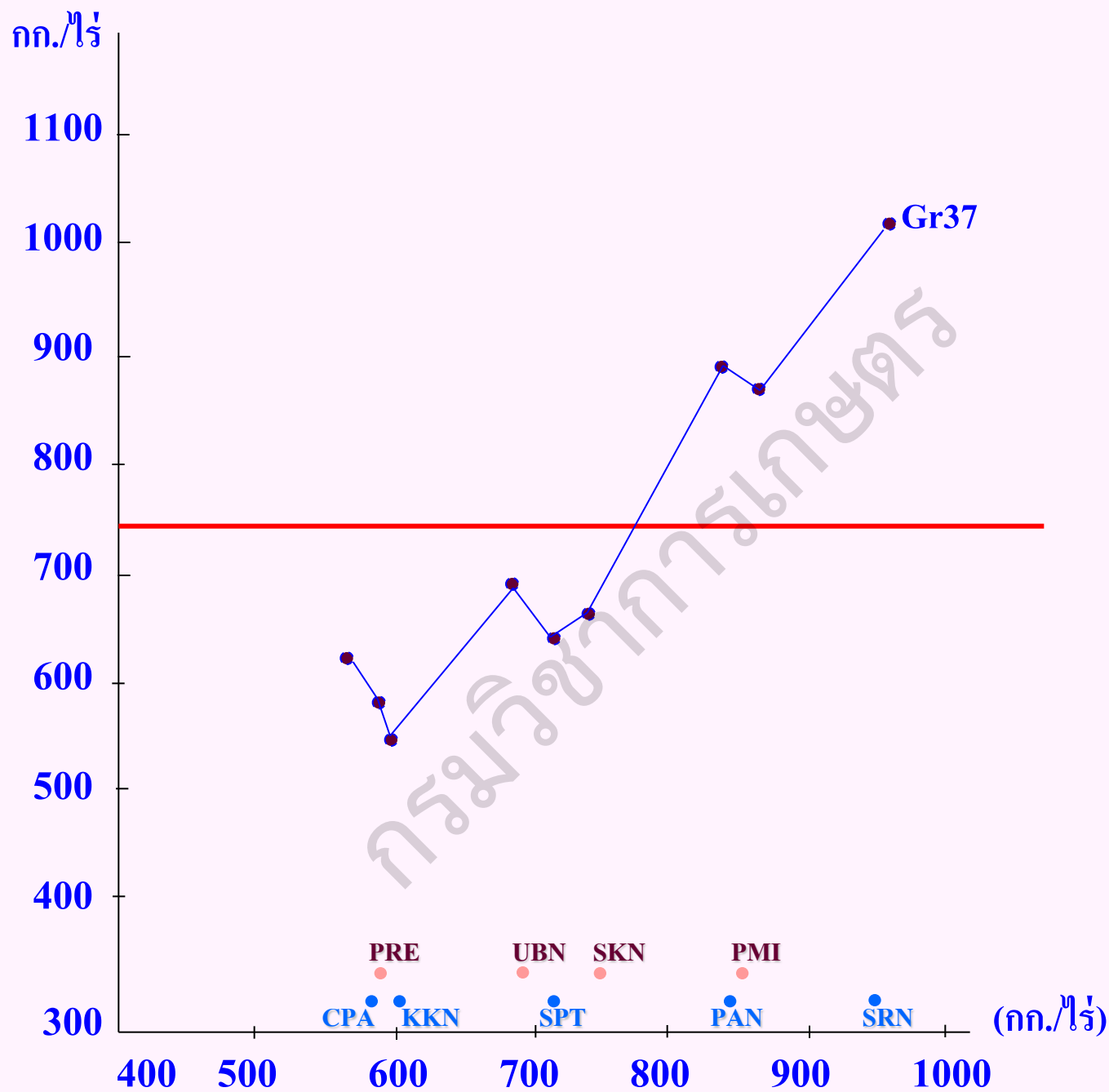
ภาพ 3.7 ผลผลิตเฉลี่ย ของกลุ่มพันธุ์ 21 9 สถานที่ปลูก

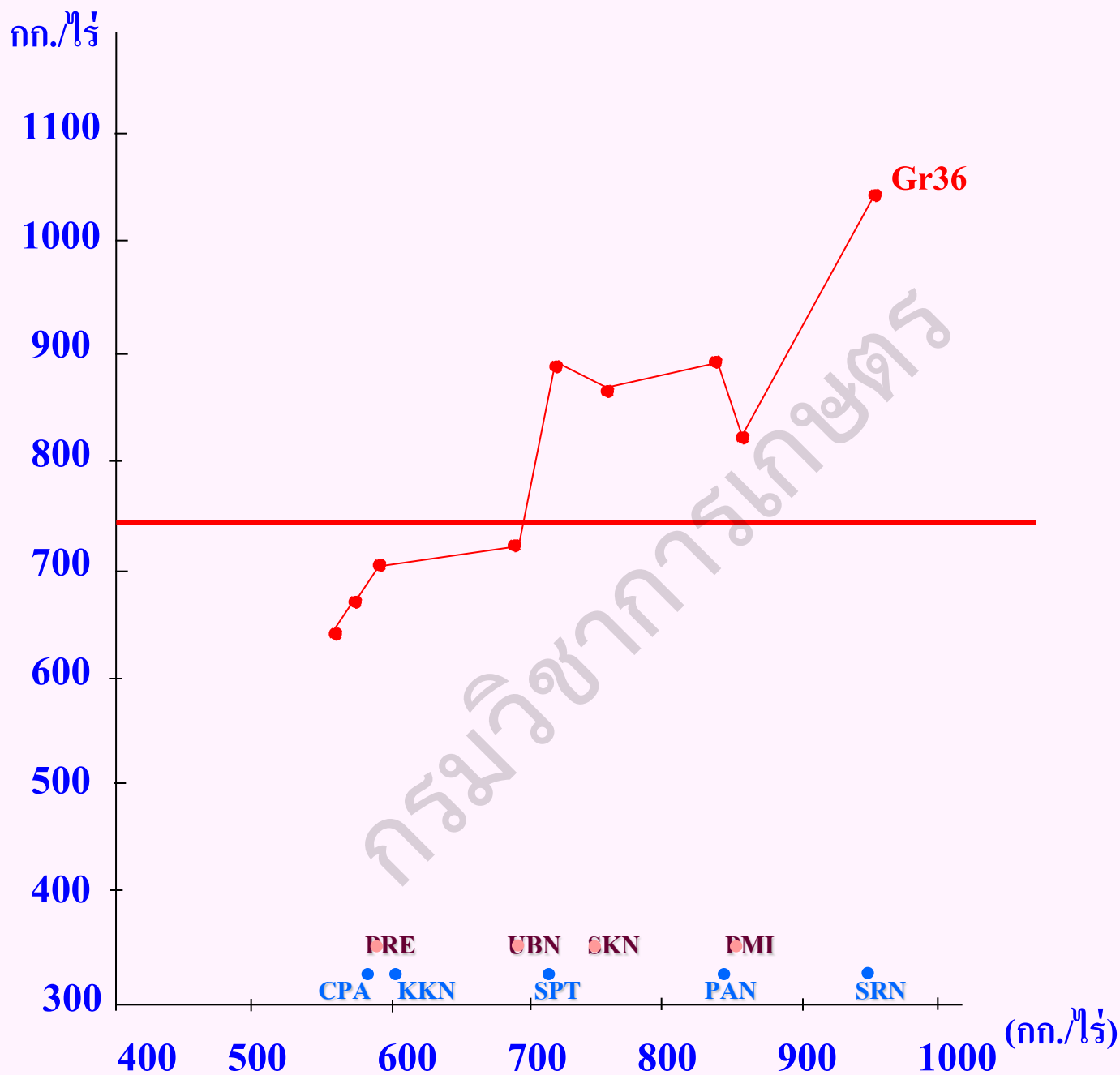
ภาพ 3.8 ผลผลิตเฉลี่ย ของกลุ่มพันธุ์ 35 9 สถานีปลูก

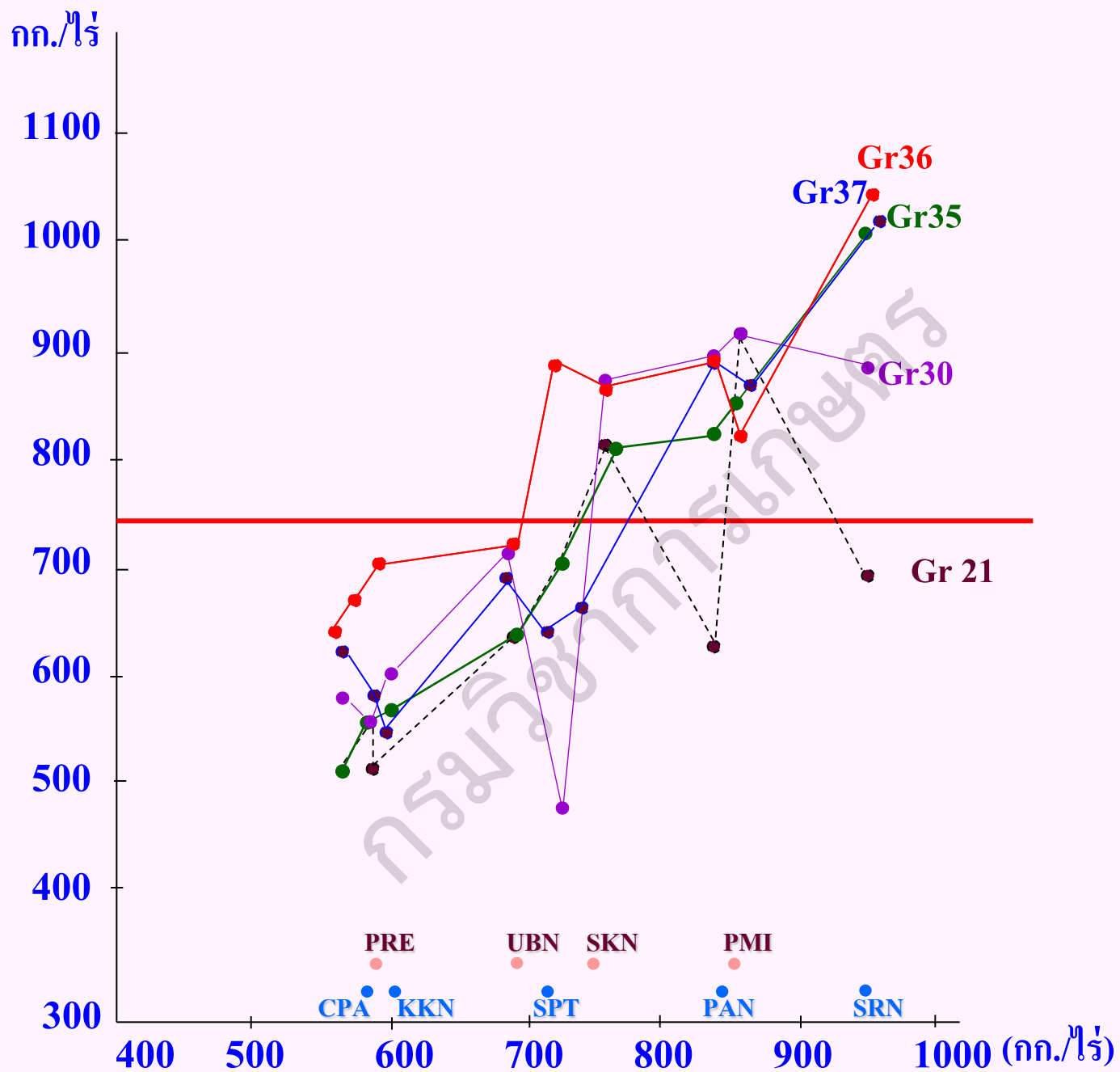
ภาพ 3.9 ผลผลิตเฉลี่ย ของกลุ่มพันธุ์ 30 9 สถานที่ปลูก

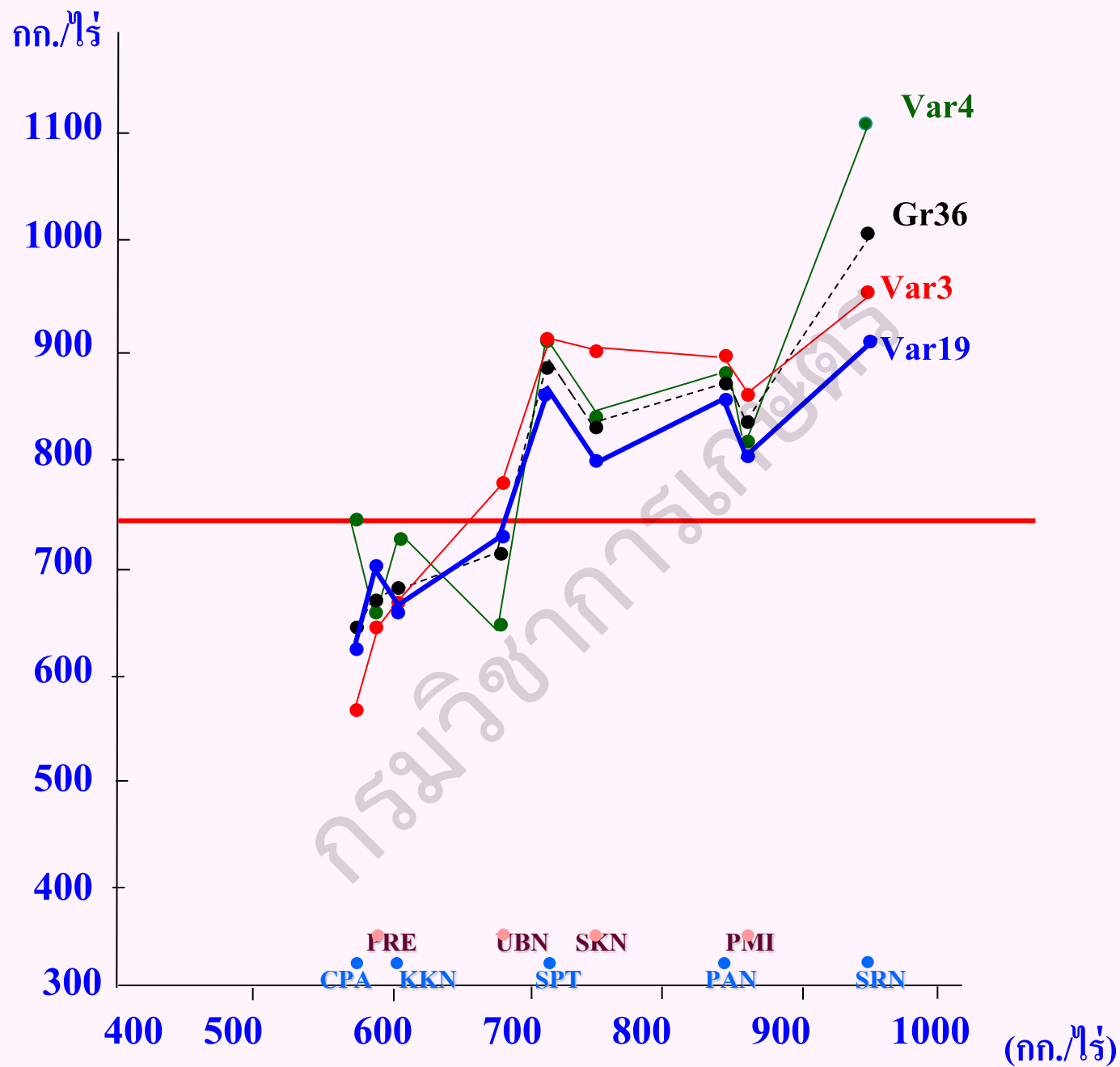
ภาพ 3.10 ผลผลิตเฉลี่ย ของกลุ่มพันธุ์ 37 9 สถานีปลูก

ภาพ 3.11 ผลผลิตเฉลี่ย ของกลุ่มพันธุ์ 36 9 สถานีปลูก

ภาพ 3.12 ผลผลิตเฉลี่ย ของ 5 กลุ่มพันธุ์ 9 สถานที่ปลูก

ภาพ 3.13 ผลผลิตของข้าว 3 พันธุ์ (กลุ่ม 36) 9 สถานที่ปลูก

วิระศักดิ์ เทพจันทร์¹

ศุภชัย แก้วมีชัย²

Mark Cooper³

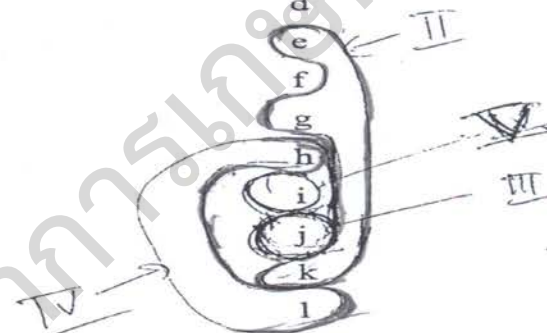
Virasak Tepjun,¹

Supachai Kaewmeechai,²

Mark Cooper,³

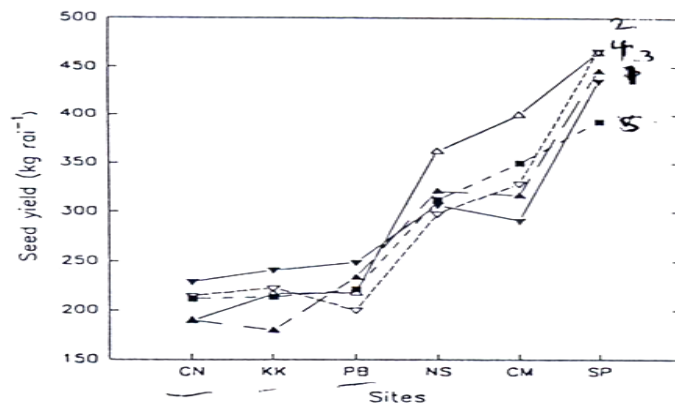
Table 1 Names and codes of the fifteen soybean varieties/lines in yield trials in the dry season, 1992

No.	Name	Code
1.	SJ.1	a
2.	SJ.2	b
3.	SJ.4	c
4.	SJ.5	d
5.	CM.60	e
6.	NS.1	f
7.	ST.1	g
8.	7608-25-4	h
9.	8207-24-3	i
10.	8039-42-1	j
11.	Doikum	k
12.	KUSL 20004	l
13.	CM-001	m
14.	KKU-1001	n
15.	LN-14	o

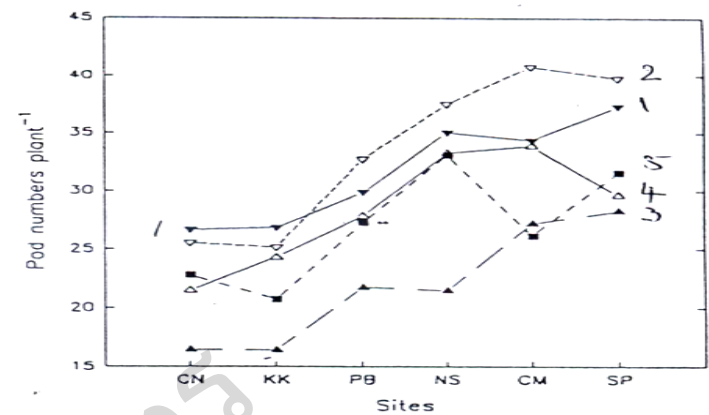

Table 2 Names of sites and their abbreviations of yield trials in the dry season, 1992

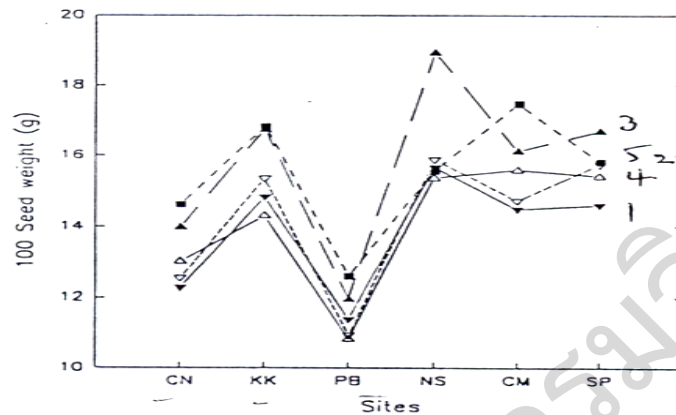
No.	Name	Abbreviation
1.	Chiangmai	CM
2.	Nakhonsawan	NS
3.	Khonkaen	KK
4.	Phetchabun	PB
5.	Chainat	CN
6.	Suphanburi	SP

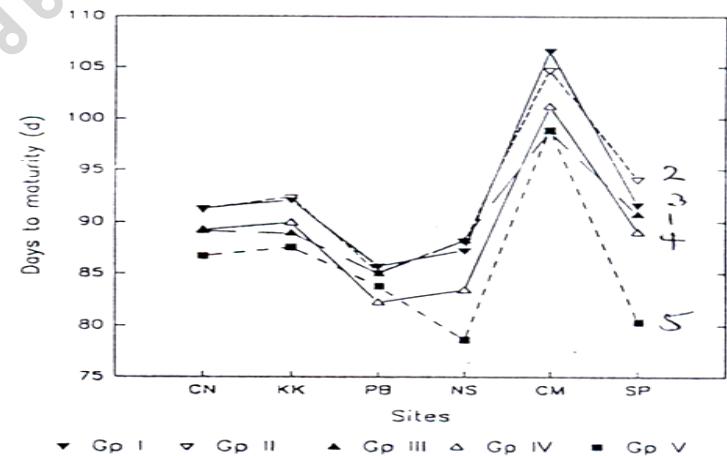
a. Seed yield

b. Pod numbers

c. 100 Seed weight

d. Days to maturity

Fig. 1 Performance plots for the group line mean on (a) seed yield, (b) pod numbers, (c) 100 seed weight and (d) days to maturity across six sites (CN is Chainat; KK is Khon Kaen; PB is Phra Phutthabat; NS is Nakhon Sawan; CM is Chiangmai and SP is Suphanburi) sown in Dry season. Lines in each group are listed in Table 4.

Table 3 Soybean attributes, their abbreviations and unit measured in yield trials in the dry season, 1992

No.	Name	Abbreviation	Unit
1.	Seed yield	SY	Seed yield (kg/rai)
2.	Pod number	PD	Pod number/plant
3.	Seed weight	SW	100 seed weight (g)
4.	Day to maturity	MA	Day to maturity (d)

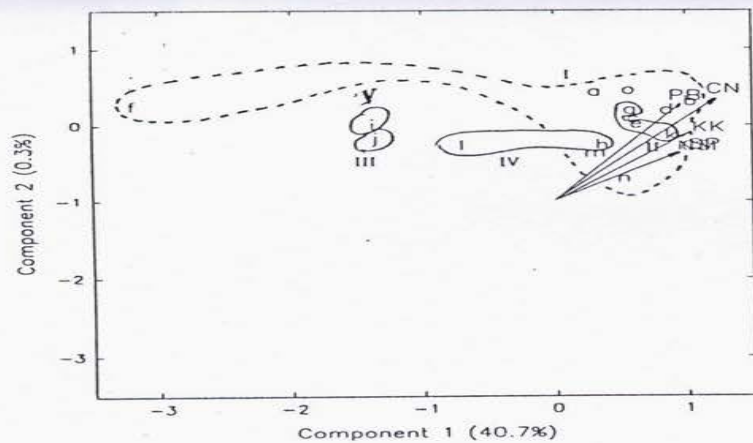
Table 4 Five groups of soybean varieties/lines identified by the clustering of fifteen varieties/lines based on seed yield, pod number, seed weight and days to maturity in the dry season 1992

Group	Varieties/Lines
I	SJ.1, SJ.2, SJ.4, SJ.5, NS.1, CM-001, KKU-1001, LN-14
II	CM.60, ST.1, Doikum
III	8039-42-1
IV	7608-25-4, KUSL 20004
V	8207-24-3

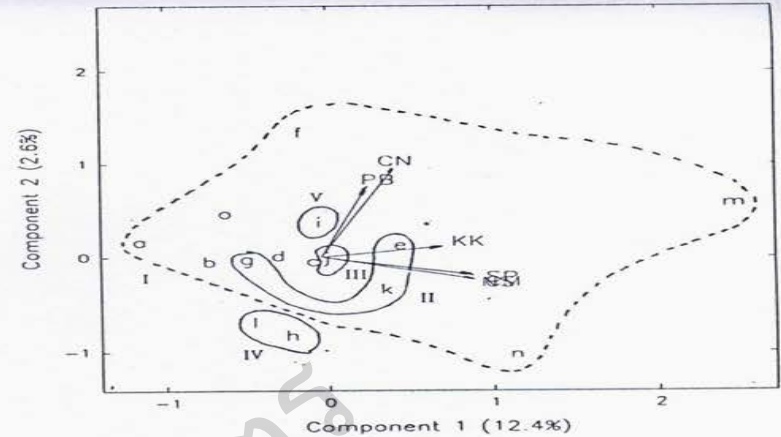
Table 5 Attribute components for the 3x2x3 solution obtained from the three-way ordination analysis of four attribute data for 15 soybean varieties/lines tested at six sites in the dry season, 1992.

Attributes	Abbreviations	Components			Proportion of sums of squares explained
		A1	A2	A3	
Seed yield	SY	0.45*	0.19	0.56	0.55
Pod number	PD	0.70	0.22	-0.26	0.61
Seed weight	SW	-0.51	0.74	-0.05	0.75
Days to maturity	MA	0.83	0.14	-0.11	0.72
Percentage variation accounted for		40.9	15.0	9.9	

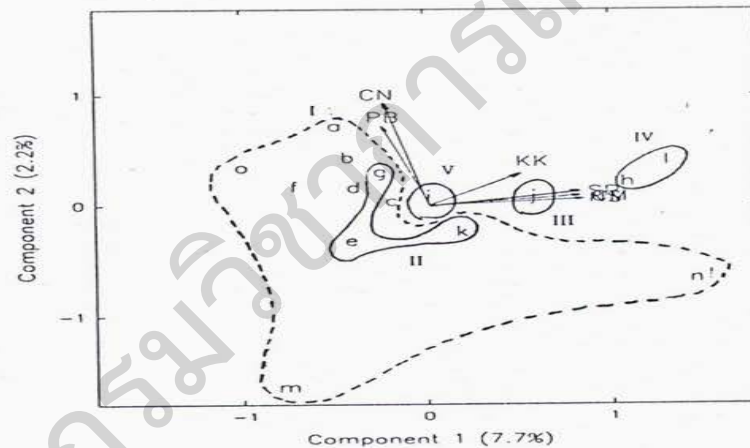
*attributes which have bold numbers are those that have the major effects for that component

a. First attribute component

b. Second attribute component

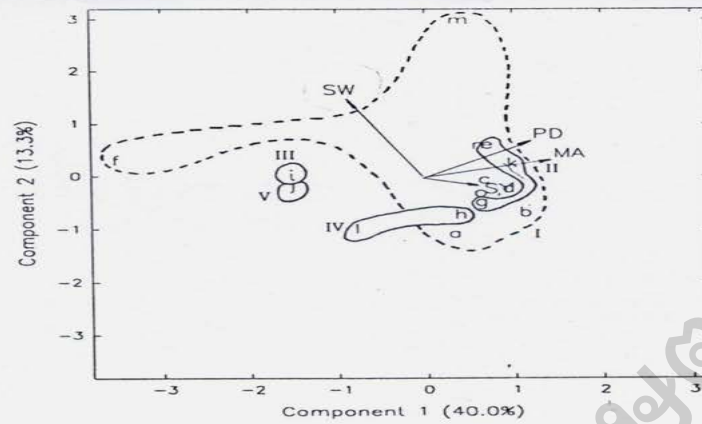
c. Third attribute component

Fig. 2 Joint plot of the first and second components of varieties/lines and sites for the (a) first (b) second and (c) third attributes component from a Three-way PCA $3 \times 2 \times 3$ solution in the dry season, 1992. Abbreviation/code for the varieties/lines and sites are listed in Table 1 and 2, respectively. Roman numerals refer to the clusters (see Table 4).

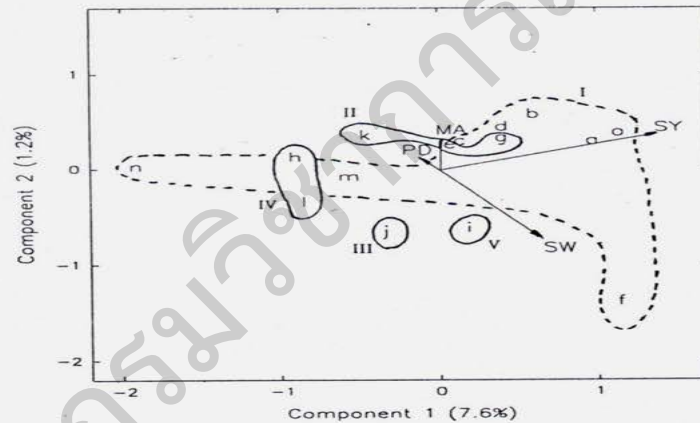
Table 6 Site components for the 3x2x3 solution obtained from the three-way ordination analysis of six site data for 15 soybean varieties/lines tested at six sites in the dry season, 1992.

Sites	Abbreviations	Components		Proportion of sums of squares explained
		A1	A2	
Chiangmai	CM	0.82 *	-0.23	0.73
Nakhonsawan	NS	0.79	-0.23	0.68
Khonkaen	KK	0.79	0.01	0.62
Phetchabun	PB	0.55	0.38	0.44
Chainat	CN	0.71	0.48	0.73
Suphanburi	SP	0.84	-0.21	0.74
Percentage variation accounted for		57.0	8.8	

* sites which have bold numbers are those that have the major effects for that component

a. First site component

b. Second site component

Fig. 3 Joint plot of the first and second components of varieties/lines and attributes for (a) the first and (b) the second site component from a Three-way PCA 3x2x3 solution in the dry season, 1992. Abbreviation/code for the varieties/lines and attributes are listed in Table 1 and 3, respectively. Roman numerals refer to the clusters (see Table 4).

งานทดลอง 2 ปัจจัย หลายสถานที่

4 x 3 Factorial in RCB

Location = 3   Replication = 3

Compost fertilizer = 4   N fertilizer = 3

ตารางที่ 3.7 ANOV for grain yield (Kg/rai)

SV	DF	KSR		SRN		SKN	
		MS	F	MS	F	MS	F
Replication	2	4,470		3,201		28,835	
Compost	3	17,529	7.73**	9,747	6.44**	27,988	14.73**
N	2	9,421	4.15*	8,257	5.46*	33,915	17.85**
Compost x N	6	2.940	1.29 ^{ns}	1,642	<1	3,578	1.88 ^{ns}
Error	22	2,266		1,512		1,899	

ตารางที่ 3.8 Combined ANOV 3 Locations ของ 4x3 Factorial in RCB 3 Reps.

SV	DF	SS	MS	F
Location	2	611,926	305,963	25,14**
Rep w/n Location	6	73,008	12,168	
Compost	3	150,402	50,134	26.49**
N	2	85,046	42,523	22.47**
Compost x N	6	16,956	2,826	1.49 ^{ns}
Loc. x Compost	6	15,390	2,565	1,36 ^{ns}
Loc. x N	4	18,136	4,534	2.40 ^{ns}
Loc x Compost x N	12	30,924	2,577	1.36 ^{ns}
Pooled Error	66	124,872	1,892	

ตาราง 3.9 ผลผลิต (กก./ไร่) ของข้าวพันธุ์... จากการทดลองใช้ปุ๋ยหมักร่วมกับปุ๋ยไนโตรเจนที่สถานที่ทดลองข้าว 3 แห่ง

ปุ๋ยหมัก	KSR			SRN			SKN			ปุ๋ยหมัก-เฉลี่ย
(กก./ไร่)	ปุ๋ย N (กก./ไร่)			ปุ๋ย N (กก./ไร่)			ปุ๋ย N (กก./ไร่)			
	0	3	6	0	3	6	0	3	6	
0										398 c
300										459 b
600										456 b
900										503 a
สถานีทดลอง-เฉลี่ย	555 a			432 b			374 b			

เปรียบเทียบ-อัตราปุ๋ยหมัก, สถานีทดลอง ผลผลิตเฉลี่ยที่ตามด้วยอักษรเหมือนกัน ไม่ต่างกัน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยใช้ค่า LSD

ตาราง 3.10 ผลผลิต (กก./ไร่) ของข้าวพันธุ์... จากการทดลองใช้ปุ๋ยหมักร่วมกับปุ๋ย
ไนโตรเจนที่สถานที่ทดลองข้าว 3 แห่ง

ผลผลิต (กก./ไร่) เฉลี่ยจาก 3 สถานที่ปลูก				
ปุ๋ยหมัก	ปุ๋ย N (กก./ไร่)			ปุ๋ยหมัก-เฉลี่ย
(กก./ไร่)	0	3	6	
0				398 c
300				459 b
600				456 b
900				503 a
อัตราปุ๋ย N-เฉลี่ย	415 b	467 a	480 a	

เปรียบเทียบ-อัตราปุ๋ยหมัก, ปุ๋ยไนโตรเจน ผลผลิตเฉลี่ยที่ตามด้วยอักษรเหมือนกัน ไม่
ต่างกัน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยใช้ค่า LSD

Split Plot Design วิเคราะห์ห้รวม m Location , a Main Plot b Sub Plot, r Block (RCB)

SV	DF	MS	F
Location (L)	m-1	L MS	L MS/R MS
Reps. Within L	m(r-1)	R MS	
A	a-1	A MS	A MS/Ea MS
L x A	(m-1)(a-1)	LxA MS	LxA MS /Ea MS
Pooled error (a)	m(r-1)(a-1)	Ea MS	
B	b-1	B MS	B MS/Eb MS
L x B	(m-1)(b-1)	L x B MS	LxB MS/Eb MS
A x B	(a-1)(b-1)	A x B MS	AxB MS/Eb MS
L x A x B	(m-1)(a-1)(b-1)	LxAxB MS	LxAxB MS/Eb MS
Pooled error (b)	ma(r-1)(b-1)	Eb MS	

4. การวิเคราะห์ห้รวมหลายการทดลอง

4.1 แผนการทดลอง CRD

ตารางที่ 4.1 การทดสอบ biotype ของแมลงเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลที่จับจาก 2 อำเภอ
6 พันธุ์ 5 ซ้ำ CRD

SV	DF	MS	
		อำเภอบางเลน	อำเภอเทพราช
พันธุ์	5		
Error	24	232	204

$$\frac{\sigma_1^2}{2} = \frac{232}{204} = 1.14^{ns}$$

F จากตาราง df. 24,24 = 2.27

Experiment = $p = 2$

Replication = $r = 5$

Variety = $v = 6$

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบตารางวิเคราะห์ความแปรปรวน CRD

Split Plot		Combined	
SV	DF	SV	DF
Main plot.	$a - 1 = 1$	Expt.	$(p-1) = 1$
Error (a)	$a(r-1) = 8$		
Sub plot	$b - 1 = 5$	Var.	$(v-1) = 5$
Main plot x Sub plot	$(a-1)(b-1) = 5$	Loc x Var.	$(p-1)(v-1) = 5$
Error (b)	$a(b-1)(r-1) = 40$	Pooled Error	$pv(r-1) = 48$

Combined ANOV

ตารางที่ 4.3 ตารางวิเคราะห์ความแปรปรวนรวม 2 การทดลอง

SV	DF	SS	MS	F
Experiment	1	261	261	1.17 ^{ns}
Voriety	5	11,500	2,300	10.35**
Expt. X Variety	5	1,495	299	1.35 ^{ns}
Pooled Error	48	10,656	222	

ตารางที่ 4.4 เปอร์เซ็นต์การอยู่รอดของตัวอ่อนเพศเมียกระโดดสีน้ำตาล (เฉลี่ยจาก 5 ซ้ำ)

พันธุ์ข้าว	แมลงจากอำเภอ		พันธุ์ข้าว-เฉลี่ย	DMRT
	บางเลน	เทพราช		
1. Resist. Ck	62	52	57	a
2.	62	54	58	a
3.	90	64	77	ab
4.	74	64	69	a
5.	86	96	91	bc
6. Sus.ck	98	100	99	c
อำเภอ-เฉลี่ย	79	72		

4.2 แบบแผนการทดลอง RCB

การทดลองที่ 1 : ปริมาณอาหาร 3 อัตรา ณ อุณหภูมิ 25 องศา C

การทดลองที่ 2 : ปริมาณอาหาร 3 อัตรา ณ อุณหภูมิ 30 องศา C

- แผนการทดลอง RCB
- จำนวน 6 ซ้ำ

4.2 วางแผนการทดลอง RCB

ตารางที่ 4.4 วิเคราะห์ความแปรปรวน งานทดลองอาหาร 3 ชนิด RCB 6 ซ้ำ

Sov	DF	SS	MS	F
Rep	$(r-1) = 5$			
Food	$(f-1) = 2$			
Error	$(r-1)(f-1) = 10$			

ตารางที่ 4.5 วิเคราะห์ความแปรปรวน อุณหภูมิ 2 ระดับ อาหาร 3 ชนิด RCB 6 ซ้ำ

Sov	DF	SS	MS	F
Temp	$(t-1) = 1$			
Rep/Temp	$t(r-1) = 10$			
Food	$(f-1) = 2$			
T x F	$(t-1)(f-1) = 2$			
Pooled error	$t(r-1)(f-1) = 20$			

ตารางที่ 4.5 วิเคราะห์ความแปรปรวนรวมอาหาร 3 ชนิด RCB 6 ซ้ำ

SV	DF	SS	MS	F
Rep	$(r-1)= 5$			
Food	$(f-1)=2$			
error	$(r-1)(f-1)=10$			

ตารางที่ 4.6 วิเคราะห์ความแปรปรวนรวมอุณหภูมิ 2 ระดับ อาหาร 3 ชนิด 6 ซ้ำ

SV	DF	SS	MS	F
Temp	$(t-1) = 1$			
Rep/Temp	$t(r-1) = 10$			
Food	$(f-1) = 2$			
T x F	$(t-1)(f-1) = 2$			
Pooled error	$t(r-1)(f-1) = 20$			

**ตารางที่ 4.7 ผลของปริมาณอาหารและอุณหภูมิต่อความกว้างหัวกะโหลกของหนอน
ผีเสื้อข้าวสาร ที่อายุ 10 วัน**

ปริมาณอาหาร	อุณหภูมิ (c)		ปริมาณอาหาร-เฉลี่ย
	25	30	
300			0.16 a
500			0.17 a
700			0.17 a
อุณหภูมิ-เฉลี่ย	0.16 b	0.17 a	
CV (%) 8.4			

ค่าเฉลี่ยในแต่ละอุณหภูมิ, ปริมาณอาหาร ที่ตามด้วยอักษรเหมือนกัน ไม่ต่างกันที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดย DMRT

**ตารางที่ 4.8 ผลของปริมาณอาหารและอุณหภูมิต่อความกว้างหัวกะโหลกของหนอน
ผีเสื้อข้าวสาร ที่อายุ 20 วัน**

ปริมาณอาหาร	อุณหภูมิ (c)		ปริมาณอาหาร-เฉลี่ย
	25	30	
300			0.51 a
500			0.53 a
700			0.53 a
อุณหภูมิ-เฉลี่ย	0.43 b	0.61 a	
CV (%) 4.8			

ค่าเฉลี่ยในแต่ละอุณหภูมิ, ปริมาณอาหาร ที่ตามด้วยอักษรเหมือนกัน ไม่ต่างกันที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดย DMRT

**ตารางที่ 4.9 ผลของปริมาณอาหารและอุณหภูมิต่อความกว้างหัวกะโหลกของหนอน
ผีเสื้อข้าวสาร ที่อายุ 30 วัน**

ปริมาณอาหาร	อุณหภูมิ (c)		ปริมาณอาหาร-เฉลี่ย
	25	30	
300			0.76 a
500			0.78 a
700			0.79 a
อุณหภูมิ-เฉลี่ย	0.69 b	0.87 a	
CV (%) 2.9			

ค่าเฉลี่ยในแต่ละอุณหภูมิ, ปริมาณอาหาร ที่ตามด้วยอักษรเหมือนกัน ไม่ต่างกันที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดย DMRT

4.3 แผนการทดลอง LT

ตารางที่ 4.10 วิเคราะห์ความแปรปรวน 4x4 LT

SV	DF	Set1		Set2	
		MS	F	MS	F
Row	3	0.5237	0.88 ^{ns}	5.8656	4.70 ^{ns}
Column	3	2.9936	5.02*	5.1924	4.16 ^{ns}
Treatment	3	4.3350	2.27 ^{ns}	1.7385	1.39 ^{ns}
Error	6	0.5965	-	1.2484	-

ตารางที่ 4.11 วิเคราะห์ความแปรปรวน รวม 2 การทดลอง 4x4 LT

SV	DF	SS	MS	F
Set	s -1 = 1	3.6113	3.6113	
Row w/n set	s (r-1) = 6	19.1678	3.1946	
Column w/n set	s (r-1) = 6	24.5582	4.0930	
Treatment	t-1 = 3	14.2055	4.7352	
Treatment x set (t-1)(s-1) =	3	4.0150	1.3383	1.45 ^{ns}
Pooled Error	s (r-1)(r-2)= 12	11.0694	0.9224	

ตารางที่ 4.12 วิเคราะห์ความแปรปรวนรวม 2 การทดลอง 4x4 LT

SV	DF	SS	MS	F
Set	1	3.6113	3.6113	3.59 ^{ns}
Row w/n set	6	19.1676	3.1946	3.18*
Column w/n set	6	24.5580	4.0930	4.07*
Treatment	3	14.2056	4.7352	4.71*
Pooled Error	15	15.0840	1.0056	

ตารางที่ 4.13 ผลผลิตฝ้ายเฉลี่ย (กก/34 ม²)

วันที่ปลูก	กก/34 ม ²
10 มิถุนายน	5.84 ab
20 มิถุนายน	6.73 a
30 มิถุนายน	4.99 b
10 กรกฎาคม	5.26 b

แต่ละวันที่ปลูก ผลผลิตที่ตามด้วยตัวอักษรเหมือนกัน ไม่ต่างกันทางสถิติ โดย DMRT ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

5. Combined analysis of variance over P Locations And S season

SV	DF
Season	(s-1)
Location	(p-1)
Season x Location	(s-1) (p-1)
Rep w/n Season and Location	sp(r-1)
Treatment	(t-1)
Treatment x Season	(t-1)(s-1)
Treatment x Location	(t-1)(p-1)
Treatment x Season x Location	(t-1)(s-1)(p-1)
Pooled error	sp(t-1)(r-1)

6. การวิเคราะห์ข้อมูลงานทดลอง ปุ๋ยครั้งเดียวเก็บเกี่ยว หลายครั้ง

ตัวอย่าง : ข้อมูลผลผลิตเส้นใยป่านรามิ

แบบแผนการทดลอง : $(3 \times 3) + 1$ FACTORIAL IN RCB

ปัจจัยที่ 1 : N 3 ระดับ
0, 40, 80 กก./ไร่

ปัจจัยที่ 2 : P_2O_5 3 ระดับ
0, 10 20 กก./ไร่

ทั้ง 9 TREATMENT COMBINATION ใส่ K_2O 20 กก./ไร่

CHECK 0-0-0 (N- P_2O_5 - K_2O)

เก็บเกี่ยวข้อมูล 6 ครั้ง

- วิเคราะห์ความแปรปรวนของการเก็บเกี่ยว แต่ละครั้ง

STRIP PLOT IN RCB

- $(3 \times 3) + 1$ Factorial

- การตัด 6 ครั้ง

- วิเคราะห์ความแปรปรวน

โดยใช้ข้อมูลของการเก็บเกี่ยวรวม 6 ครั้ง

$(3 \times 3) + 1$ Factorial in RCB

ผลการตอบสนองของปุ๋ย N และ P₂O₅ต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตสัสนิยาป่านรามิ

ตารางที่ 6.1 วิเคราะห์ความแปรปรวน Strip Plot กรรมวิธี (3 x 3)+1 Factorial in RCB ตัด 6 ครั้ง

SV	DF	SS	MS	F
Replication	2	3,631,634	1,815,817	
Fertilizer	9	107,885,799	11,987,311	21-46**
ck. Vs. Treat.	(1)	14,539,104	14,539,104	26.03**
N	(2)	91,154,908	45,577,454	81.59**
P	(2)	752,064	376,032	<1
N x P	(4)	1,439,724	359,931	<1
Error (a)	18	10,055,214	558,623	
Cut	5	9,667,250	1,933,450	9.71**
Error (b)	10	1,990,870	199,087	
Cut x F	45	14,915,610	331,458	4.40**
Cut x (Ck Vs.Treat.)	(5)	1,602,545	320,509	4.26**
Cut x N	(10)	11,358,200	1,135,820	15.09**
Cut x P	(10)	583,510	58,351	<1
Cut x N x P	(20)	1,371,380	68,569	<1
Error (c)	90	6,775,740	75,286	
Cv (a)	26.6 %			
Cv (b)	15.9 %			
Cv (c)	9.8 %			

ผลการตอบสนองของปุ๋ยไนโตรเจนและฟอสเฟตต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตสัสนิยป่านรามิ
ศูนย์วิจัยพืชไร่สุพรรณบุรี มีนาคม 2533-2534

ตารางที่ 6.2 ตารางวิเคราะห์ความแปรปรวน split Plot

SV	DF	SS	MS	F
ซ้ำ	2	3,631,634	1,815,817	
ปุ๋ย	9	107,885,799	11,987,311	21-46**
ck. Vs. Treat.	(1)	14,539,104	14,539,104	26.03**
N	(2)	91,154,908	45,577,454	81.57**
P	(2)	752,064	376,032	<1
N x P	(4)	1,439,724	359,931	<1
Error (a)	18	10,055,214	558,623	
การตัด	5	9,667,250	1,933,450	22.06**
การตัด x ปุ๋ย	45	14,915,610	331,458	3.78**
การตัด x (Ck Vs.Treat.)	(5)	1,602,545	320,509	3.66**
การตัด x N	(10)	11,358,200	1,135,820	12.96**
การตัด x P	(10)	583,510	55,351	<1
การตัด x N x P	(20)	1,371,380	65,569	<1
Error (b)	100	8,766,610	87,666	
Cv (a)	26.6 %			
Cv (b)	10.0%			

ตารางที่ 6.3 ผลผลิต (กก/ไร่) เสน่ใยป่าธรรมชาติ เผลี่ยจากการตัด 6 ครั้ง (เผลี่ย 3 ซ้ำ)

N	K ₂ O	P ₂ O ₅			N-mean	
		0	10	20		
0	20	1959	1740	1998	1899	c ^{1/}
40	20	3208	3187	2958	3118	b
80	20	3816	3751	3530	3699	a
P ₂ O ₅ -mean		2994	2893	2829		

Ck (0-0-0) 1958

^{1/} ผลผลิตเผลี่ยที่ได้ตัวอักษรเหมือนกัน ไม่ต่างกันทางสถิติที่ระดับความ เผลื่อนั้น 95% โดยใช้ LSD

ตารางที่ 6.4 ผลผลิต (กก/ไร่) เสน่ใยป่านรามิ เผลี่ยจากการไ้ปุ๋ย P_2O_5 3ระดับ , 3ซ้ำ

N	K ₂ O	การตัดครั้งที					
		1	2	3	4	5	6
0	20	2167	2279	1549	2303	1498	1596
40	20	2738	3259	2772	3352	3256	3330
80	20	2974	3883	3313	3743	4140	4142
0 – 0 – 0		2018	2338	1644	2498	1565	1685

เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่าง

อัตราปุ๋ยไนโตรเจน 2 ระดับ ที่ตัดครั้งเดียวกันหรือต่างครั้งกัน

LSD.05

LSD.01

394

532 กก/ไร่

การตัด ที่ปุ๋ยไนโตรเจนระดับเดียวกัน

277

367 กก/ไร่

ตาราง 6.5 วิเคราะห์ข้อมูลผลผลิต(กก/ไร่) จากการตัดรวม 6 ครั้ง

SV	DF	SS	MS	F
Replication	2	21,789,804	10,894,902	
Treatment	9	647,314,803	71,923,867	21.46**
CK. VS. Factorial	1	87,234,622	87,234,622	26.03**
Among Factorial	8	560,080,184	70,010,023	20.89**
N	(2)	546,929,446	273,464,723	81.59**
p	(2)	4,512,390	2,256,195	<1
N x P	(4)	8,638,344	2,159,586	<1
Error	18	60,331,248	3,351,736	
Cv = 10.86%				

ตาราง 6.6 ผลผลิต (กก/ไร่) เส้นใยป่านรามีจากการใส่ปุ๋ยไนโตรเจนและฟอสเฟต

N (kg/rai)	P ₂ O ₅ (kg/rai)			N-mean
	0	10	20	
0	11,755	10,440	11,986	11,394
40	19,245	19,123	17,750	18,706
80	22,896	22,506	21,182	22,195
P ₂ O ₅ -mean	17,965	17,356	16,973	
Ck. (0-0-0)	11,747	5,684**		
Factorial	17,431			
เปรียบเทียบผลผลิตเฉลี่ย	<u>LSD.05</u>		<u>LSD.01</u>	
2 N-means	1,813		2,484	kg/rai